

Διεθνής
Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση

Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες

Πάτρα, Νοέμβριος 2024 / Τεύχος 24
Εκδότης: Παντελής Γεωργογιάννης
ISSN: 2459-2862

Διεθνής
Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση
με κριτές

Πολιτικές
και
Κοινωνικές Επιστήμες

Τεύχος 24

Πάτρα, Νοέμβριος 2024

Title: Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες

ISSN: 2459-2862

σ.σ. 46 σχήμα 17,5 X 25 εκ.

Εκδότης:

Παντελής Γεωργογιάννης
Αντ. Οικονόμου 8, 26504 - Αγ. Βασίλειος, Πάτρα Αχαΐας
Tel/Fax: 2613019948
website: <http://politika.inpatra.gr>
email: politika@inpatra.gr

Γραμματεία:

Νικολακοπούλου Δήμητρα, Φιλόλογος, Κοινωνική Λειτουργός

Copyright ©:

Παντελής Γεωργογιάννης
Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση του έργου αυτού, καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε άλλο μέσο, χωρίς σχετική άδεια του κατόχου του Copyright.

Πολιτική δημοσίευσης άρθρων:

Η Διεθνής Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση «*Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες*» δημοσιεύει άρθρα τα οποία έχουν υποστεί διαδικασία τυφλής κρίσης. Ωστόσο, οι απόψεις που εκφράζονται σε κάθε άρθρο απηχούν εκείνες των συγγραφέων και δεν είναι απαραίτητως αποδεκτές από την Συντακτική Επιτροπή.

Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες

Περιοδική έκδοση
Για την επιλογή της ύλης εφαρμόζεται το σύστημα της τυφλής κρίσης

Διευθυντής σύνταξης

Γεωργογιάννης Παντελής, τ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Συντακτική Επιτροπή

Κεδράκα Κατερίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Παναγιωτόπουλος Δημήτρης, Καθηγητής Αθλητικού Δικαίου ΤΕΦΑΑ Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Πανταζής Σπύρος, Ομότιμος Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Επιστημονική Επιτροπή

Αλεξιάς Γιώργος, Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Υγείας και του Σώματος Τμήματος Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Αναστασιάδου Σοφία, Καθηγήτρια Στατιστικής και Εκπαιδευτικής Έρευνας Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Baros Wassilios, Professur für Bildungsforschung, Universität Salzburg

Γαλανάκη Ευαγγελία, Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Γεωργίου Θεόδωρος, Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Ηλιοφότου-Μένον Μαρία, Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής ηγεσίας και Οικονομικών της Εκπαίδευσης Τμήματος Επιστημών της Αγωγής Πανεπιστημίου Κύπρου

Κουζής Γιάννης, Καθηγητής Εργασιακών Σχέσεων Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής, Κοσμήτορας Σχολής Πολιτικών Επιστημών Παντείου Πανεπιστημίου

Παιονίδης Φιλίμων, Καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Παπαδάκη Πολυξένη, Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου

Παπαρίζος Αντώνης, Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Θρησκείας Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Πλειός Γιώργος, Καθηγητής, Πρόεδρος του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος της Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας, Μέλος του ΔΣ του ΕΣΡ
Σαραφίδου Γιασεμή-Όλγα, Καθηγήτρια Στατιστικής-Μεθοδολογίας Ποσοτικής και Ποιοτικής έρευνας Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Παν/μίου Θεσσαλίας
Ασημάκη-Δημακοπούλου Άννη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών
Θάνος Θεόδωρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Καλεράντε Ευαγγελία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Πολιτικής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
Καμτσιδου Ιφιγένεια, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου Νομικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT)
Οικονόμου Λεωνίδας, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Τουνταςάκη Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Διαμαντοπούλου Ευαγγελία, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Κωσταρέλλα Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Μακρής Σπύρος, Επίκουρος Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Επιστημών Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Μαυρίδης Ηρακλής, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου
Μουζακίτης Άγγελος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Κοινωνιολογίας Παν/μίου Κρήτης
Ξανθόπουλος Χρήστος, Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής θεωρίας της γνώσης Παντείου Πανεπιστημίου
Πρόντζας Δημήτρης, Επίκουρος Καθηγητής Διαφθοράς του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Σαββάκης Μάνος, Επίκουρος Καθηγητής Μικροκοινωνιολογίας Τμήματος Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Αιγαίου
Τσαϊρίδης Χαράλαμπος, Επίκουρος Καθηγητής Στατιστικής Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Μενελάου Νίκη, Λέκτορας Δημοσιογραφίας Πανεπιστημίου Frederick Κύπρου
Σταυρόπουλος Αναστάσιος, Δρ. Τμήματος Μέσων Επικοινωνίας και Πολιτισμού της Σχολής Διεθνών Σπουδών Επικοινωνίας και Πολιτισμού Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η Συντακτική Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για το περιεχόμενο και τη γλωσσική μορφή των άρθρων που δημοσιεύονται. Η ευθύνη αυτή ανήκει αποκλειστικά στους συγγραφείς των άρθρων.

Περιεχόμενα

Ελληνόφωνα διαδικτυακά ΜΜΕ και εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο: προεδρία Obama και προεδρία Trump 7

Τουβρά Ζωοπηγή - Φραντζή Κατερίνα

Γεωπολιτική Ανάλυση της Θέσης και του Ρόλου της Ελλάδας από τον Ατυχή Πόλεμο του 1897 έως τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913 29

Τρούλης Μάρκος

Τουβρά Ζωοπηγή Φραντζή Κατερίνα

Ελληνόφωνα διαδικτυακά ΜΜΕ και εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο: προεδρία Obama και προεδρία Trump

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο διερευνάμε τη στάση, θετική, ουδέτερη ή αρνητική, που τηρούν απέναντι στην αμερικανική εξωτερική πολιτική που ασκείται στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τους πρώτους 18 μήνες των προεδρικών θητειών των Μπαράκ Ομπάμα (Ιανουάριος 2009- Ιούνιος 2010) και Ντόναλντ Τραμπ (Ιανουάριος 2017- Ιούνιος 2018) ελληνόφωνα διαδικτυακά Μέσα Ενημέρωσης διαμέσου της γλώσσας που χρησιμοποιούν σε δημοσιευμένα κείμενα τους¹. Για την εξέταση των ερευνητικών ερωτημάτων, κατασκευάστηκε μονογλωσσικό, δυναμικό Σώμα

1 Τουβρά, Ζ. Ν., & Φραντζή, Κ. Θ. (2023). *Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο στο λόγο ελληνόφωνων διαδικτυακών ΜΜΕ κατά την Προεδρία Obama και την Προεδρία Trump*. Στο Α. Τάντος, & Δ. Μιχελιουδάκης (Επιμ.), Βιβλίο περιλήψεων, 43η Συνάντηση τομέα Γλωσσολογίας, 4-7 Μαΐου 2023, Τμήμα Φιλολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). σ. 233-234.

https://www.lit.auth.gr/amgl43/files/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%88%CE%B5%CF%89%CE%BD.pdf

Κειμένων (ΣΚ) από υλικό εξορυγμένο από ελληνόφωνες ιστοσελίδες με τη χρήση του λογισμικού AntConc², έχοντας λάβει υπόψη τη διάδοση, το μέγεθος και την ποικιλότητα του γλωσσικού υλικού στο διαδίκτυο³. Τα αποτελέσματα δείχνουν, μέσα από τη γλώσσα που χρησιμοποιείται, μια ουδέτερη προς ελαφρώς θετική στάση προς την αμερικανική εξωτερική πολιτική κατά την προεδρία Obama και ελαφρώς αρνητική κατά την προεδρία Trump.

Λέξεις κλειδιά: σώματα κειμένων, λόγος ελληνόφωνων διαδικτυακών ΜΜΕ, ΗΠΑ και Ανατολική Μεσόγειος, πολιτική επικοινωνία

Greek-speaking online Media and the US's foreign policy in the Eastern Mediterranean: presidency Obama and presidency Trump

Summary

In this article we investigate the attitude, whether it is positive, neutral or negative, of Greek-speaking online Media towards the American foreign policy in the Eastern Mediterranean area during the first 18 months of the presidential terms of Barack Obama (January 2009 - June 2010) and Donald Trump (January 2017 - June 2018), based on the language they use in their published texts. To address the research questions, a monolingual, dynamic Corpus of Greek Media texts was constructed from Greek-speaking websites with the use of the AntConc software, having considered the dispersion, extent and diversity of the online linguistic material. Results show a neutral to slightly positive attitude towards American foreign policy during Obama's presidency, and a slightly negative one during Trump's.

Keywords: corpora, Greek online media language, USA and Eastern Mediterranean, political communication

1. Εισαγωγή

Η θέση της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο αναμφισβήτητα αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους του ενδιαφέροντος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) σε αυτήν, με αποτέλεσμα οι σχέσεις των δύο χωρών να βρίσκονται εδώ και δεκαετίες στο επίκεντρο της προσοχής των ελληνικών

2 Anthony, L. (2022). AntConc (Version 4.2.0) [Computer Software]. Tokyo.

3 Bednarek, M. (2009). *Evaluation in media discourse: Analysis of a newspaper corpus*. Bloomsbury Publishing Plc.

Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)⁴.

Ως προς τα κανάλια ενημέρωσης, οι δεξαμενές ειδήσεων έχουν προχωρήσει πέρα από τον Έντυπο Τύπο και πλέον μεγάλο μέρος του κοινού στρέφεται στο Διαδίκτυο⁵ και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Balle⁶, «[...] το Ίντερνετ γίνεται ταυτοχρόνως η μεγαλύτερη εφημερίδα του κόσμου [...]». Καθώς το κοινό στρέφεται επομένως περισσότερο στην, πιο άμεση, γρήγορη και ευέλικτη, διαδικτυακή μορφή των ΜΜΕ⁷, το Διαδίκτυο επιλέχθηκε ως πηγή για τη συλλογή γραπτού υλικού (άρθρων και συνεντεύξεων) για την έρευνα αυτής της μελέτης. Τα ΜΜΕ αποτελούν βασικό εργαλείο για τις διεθνείς σχέσεις στο πλαίσιο της πολιτικής επικοινωνίας. Χαρακτηριστικά, ο Άντερσον⁸ εντάσσει τα ΜΜΕ στην ομάδα διαμόρφωσης υψηλής στρατηγικής, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τον «ακαδημαϊκό χώρο» και τις «δεξαμενές σκέψεις» (think tanks). Στο πλαίσιο αυτό, η Φραγκάκη⁹ κατασκεύασε Σώμα Κειμένων (ΣΚ) με άρθρα γνώμης από 3 εφημερίδες για τη μελέτη της χρήσης του επιθέτου ως δείκτη ιδεολογίας ενώ η Kaniklidou¹⁰ κατασκεύασε δύο υπο-ΣΚ, το ένα στην Ελληνική, με υλικό αντλημένο από άρθρα δημοσιευμένα στις εφημερίδες Η Καθημερινή, Το Βήμα και Τα Νέα και το άλλο με κείμενα μεταφρασμένα από τα αγγλικά, με αντικείμενο τον τότε Πρόεδρο των ΗΠΑ Barack Obama.

Στόχος της εργασίας είναι η πρώτη διερεύνηση της στάσης των ελληνόφωνων ιστοσελίδων μέσω της χρήσης των ουσιαστικών σε θεματολογία σχετική με την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο κατά

4 Tsardanidis, C. (2019). Greece's Changing Role in the Eastern Mediterranean. Στο Z. Tziarras (Επιμ.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. (σελ. 5-10). Friedrich-Ebert-Stiftung and Peace Research Institute Oslo (PRIO).

5 Παπαθανασόπουλος, Σ. (2020). *Ανάμεσα σε 4 οθόνες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, σ. 203.

6 Balle, F. (2007). *Ta M.M.E.* Αθήνα: «Δαίδαλος» - Ι. Ζαχαρόπουλος, σ. 47.

7 Anraam, E., Veglis, A., & Dimoulas, C. (2021). *Publishing Patterns in Greek Websites*. Στο *Social Sciences* 10 (2):59. <https://doi.org/10.3390/socsci10020059> σ. 59 · Πλειός, Γ. 2011. *Η κοινωνία της ενημέρωσης. Ειδήσεις και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, σ. 141.

8 Άντερσον, Π. (2017). *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και οι διανοητές της*. (μτφρ Ηρακλής Οικονόμου). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, σ. 149.

9 Φραγκάκη, Γ. (2010). *Ο αξιολογικός ρόλος του επιθέτου και η χρήση του ως δείκτη ιδεολογίας: Μελέτη βασισμένη σε σώματα κειμένων δημοσιογραφικού λόγου*. (Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Γλωσσολογίας).

10 Kaniklidou, T. (2012). *English-Greek news creating narratives: A translation perspective*. (Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας).

τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Barack Obama και αντίστοιχα κατά τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Donald Trump με τη μεθοδολογία Σωμάτων Κειμένων (ΣΚ). Έτσι, κατασκευάζεται μονογλωσσικό, δυναμικό ΣΚ για τη διερεύνηση των παρακάτω ερευνητικών ερωτημάτων:

- (α) Ποια τα συχνότερα ουσιαστικά που χρησιμοποιούνται από τα ΜΜΕ κατά τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Obama, και
(β) Ποια τα συχνότερα ουσιαστικά που χρησιμοποιούνται από τα ΜΜΕ κατά τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Trump.

2. Προεδρίες Barack Obama και Donald Trump

Για την πρώτη υπό εξέταση περίοδο (20 Ιανουαρίου 2009 – 20 Ιουνίου 2010), η συλλογή των σχετικών με την έρευνα δημοσιευμένων στο Διαδίκτυο γεγονότων ξεκινάει από τις 20 Ιανουαρίου 2009, όταν ορκίζεται Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών ο Barack Obama. Πολύ γρήγορα πραγματοποιούνται οι πρώτες επαφές της ελληνικής κυβέρνησης με τη αντίστοιχη νέα αμερικανική¹¹. Τον Φεβρουάριο του 2009 μία από τις προβεβλημένες ειδήσεις είναι πως το Ισραήλ απειλεί για νέα χτυπήματα στη Γάζα¹², ενώ τον ίδιο μήνα γίνονται αναφορές για την πρώτη «εμφάνιση» εκπροσώπου ΗΠΑ (γεροσσιαστής του Ιλινόις Ρίτσαρντ Ντάρμπιν) σε Λευκωσία, Αθήνα και Άγκυρα¹³, καθώς και για τουρκική «άσκηση διχοτόμησης» του Αιγαίου¹⁴. Στο τέλος του Φεβρουαρίου πραγματοποιείται συνάντηση της τότε Υπουργού Εξωτερικών Ντόρας Μπακογιάννη με τη Χίλαρι Κλίντον¹⁵. Τον Απρίλιο λαμβάνει χώρα συνάντηση μεταξύ του Barack Obama με τον τότε Έλληνα πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή για να επέλθει διπλωματική ισορροπία εν όψει της επικείμενης επίσκεψης Obama στην Τουρκία, συνάντηση που έγινε στο περιθώριο σύσκεψης του NATO στο Στρασβούργο¹⁶. Ο Obama

11 Βλ. π.χ. «Πρώτες επαφές της Αθήνας με την κυβέρνηση Ομπάμα», δημοσιεύθηκε 01/02/2009, kathimerini.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/politics/348128/protos-epafes-tis-athinas-me-tin-kyvernisi-ompama/>

12 «Απειλές για νέα χτυπήματα στη Γάζα», 04/02/2009, rizospastis.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=4934759>

13 «Πρώτη “εμφάνιση” Ομπάμα στην περιοχή», δημοσιεύθηκε 17/02/2009, rizospastis.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=4955871>

14 «Τουρκική άσκηση διχοτόμησης του Αιγαίου», δημοσιεύθηκε 20/02/2009, rizospastis.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=4962004>

15 «Συνάντηση Μπακογιάννη-Κλίντον», δημοσιεύθηκε 25/02/2009, skai.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.skai.gr/news/politics/synantisi-mpakogianni-klinton>

16 «Οικονομία, τρομοκρατία και ενεργειακή ασφάλεια στο “τραπέζι” Καραμανλή-

τον ίδιο μήνα επισκέπτεται την Άγκυρα¹⁷. Τον Μάιο αρκετά διαδικτυακά άρθρα αναφέρονται σε κρίση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ισραήλ¹⁸. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους ο Obama και ο Λίβυος ηγέτης Μουαμάρ Καντάφι καταλήγουν σε χειραψία στο περιθώριο της G8 στην πόλη Λ' Ακουίλα στην Ιταλία¹⁹. Τέλος, από τις κυριότερες ειδήσεις που βρίσκουμε στην υπό μελέτη χρονική περίοδο της Προεδρίας του Obama είναι πως τον Δεκέμβριο του 2009 του απονέμεται το Νόμπελ Ειρήνης²⁰.

Ως προς τη δεύτερη υπό μελέτη περίοδο (20 Ιανουαρίου 2017-20 Ιουνίου 2018), σημαντικό γεγονός αποτελεί τον Απρίλιο του 2017 ο επί Προεδρίας Donald Trump βομβαρδισμός με 59 πυραύλους αεροπορικής βάσης στη Συρία²¹. Τον Μάιο, ο Trump είναι ο πρώτος Αμερικανός Πρόεδρος που επισκέπτεται το Τείχος των Δακρύων στην Ιερουσαλήμ²². Τον Ιούλιο του ίδιου έτους ξεκινάει ερευνητική γεώτρηση στην κυπριακή ΑΟΖ με ονομασία «Onesiphoros West 1» με την υποστήριξη των ΗΠΑ, που στηρίζουν το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να ερευνά για πετρέλαιο και αέριο στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της, ενώ η Τουρκία μέσω του Προέδρου της Ερντογάν αντιδρά²³.

Ομπάμα», δημοσιεύθηκε 04/04/2009, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.tanea.gr/2009/04/04/greece/oikonomia-tromokratia-kai-energeiaki-asfaleia-sto-trapezi-karamanli-ompama/>

17 «Ο Μπαράκ Ομπάμα στην Τουρκία», δημοσιεύθηκε 06/04/2009, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023,

<https://www.dw.com/el/%CE%BF-%CE%BC%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%B1%CE%BA-%CE%BF%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BC%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1/a-4155995>

18 «Κρίση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ισραήλ», δημοσιεύθηκε 29/05/2009, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/world/359543/krisi-stis-scheseis-ipa-israil/>

19 «Ιστορική χειραψία Ομπάμα-Καντάφι», δημοσιεύθηκε 10/07/2009, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.news247.gr/kosmos/istoriki-cheirapsia-ompama-kantafi.6049777.html>

20 «Με Νόμπελ Ειρήνης τιμήθηκε ο Ομπάμα», δημοσιεύθηκε 10/10/2009, τελευταία φορά προσπελάστηκε 18/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/world/372543/me-nompel-eirinis-timithike-o-ompama/>

21 «Ο Τραμπ βομβάρδισε τη Συρία – τα σενάρια της επόμενης μέρας», δημοσιεύθηκε 07/04/2017, cnn.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 19/07/2023, <https://www.cnn.gr/kosmos/story/75555/o-tramp-vomvardise-ti-syria-ta-senaria-tis-epomenis-imeras>

22 «Ντόναλντ Τραμπ... ο πρώτος Αμερικανός πρόεδρος στο Τείχος των Δακρύων στην Ιερουσαλήμ», δημοσιεύθηκε 22/05/2017, protothema.gr, τελευταία φορά προσπελάστηκε 19/07/2023, <https://www.protothema.gr/world/article/681667/donald-trab-o-protos-amerikanos-proedros-sto-teihos-ton-dakruon-stin-ierousalim/>

23 «Ξεκίνησε η ερευνητική γεώτρηση στην κυπριακή ΑΟΖ», δημοσιεύθηκε 12/07/2017, kathimerini.gr, <https://www.kathimerini.gr/world/918084/xekinise-i-creynitiki-geotrisi->

Τον Οκτώβριο του 2017 ο τότε Έλληνας πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας πηγαίνει στον Λευκό Οίκο²⁴. Τον Δεκέμβριο του 2017 ο Trump αναγνωρίζει την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ προκαλώντας τις αντιδράσεις πολλών χωρών²⁵. Τον Απρίλιο του 2018, ΗΠΑ και Ρωσία συγκρούονται για τη Συρία για επικείμενη επίθεση στην τελευταία, μετά από υποψίες για χημική επίθεση από κυβερνητικές συριακές δυνάμεις εντός ίδιας χώρας, στην πόλη Ντούμα της Συρίας. Η πυραυλική επίθεση πραγματοποιείται, τελικά, από κοινού από ΗΠΑ, Βρετανία και Γαλλία, με σκοπό να πλήξουν το χημικό οπλοστάσιο του Άσαντ οπότε και εκτοξεύονται περισσότεροι από 100 πύραυλοι²⁶. Τον Μάιο του 2018 παγώνει η πώληση των πολεμικών αεροσκαφών τύπου F-35 από τις ΗΠΑ προς την Τουρκία, με σκοπό την ακύρωση από την πλευρά της Τουρκίας της αγοράς των πυραύλων τύπου S-400 από τη Ρωσία²⁷.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

Για την κατασκευή του μονογλωσσικού, δυναμικού ΣΚ ελληνόφωνων ΜΜΕ και λαμβάνοντας υπόψιν την ποικιλότητα της γλώσσας των ΜΜΕ, καθώς ο λόγος ποικίλλει από επίσημος σε καθημερινός και από εξεζητημένος σε απλουστευμένος²⁸, ορίστηκαν κριτήρια για τη συλλογή του υλικού, όμοια με αυτά του πρώτου σταδίου κατασκευής του ΣΚ²⁹:

- (α) Τα κείμενα είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα, με εξαιρέσεις κύρια ονόματα, γεωγραφικές τοποθεσίες, ονόματα οργανισμών,
- (β) Τα κείμενα δεν αποτελούν μέρος φωτογραφίας ή άλλου μη επεξεργάσιμου

[stin-kypriaki-aoz/](#)

24 «Πώς ανάγκασαν τον Τσίπρα σε δημόσια kolotumba για τον “κακό” Τραμπ», δημοσιεύθηκε 19/07/2017, protothema.gr, <https://www.protothema.gr/politics/article/723332/pos-anagasan-ton-tsipra-se-dimosia-kolotumba-gia-ton-kako-trab/>

25 «Ο Τραμπ αναγνωρίζει την Ιερουσαλήμ και μεταφέρει την πρεσβεία», δημοσιεύθηκε 06/12/2017, novaspots.gr, <https://www.novaspots.gr/category/epikairotita/article/1278021/o-tramp-anagnwrizei-tin-ieroyssalim-kai-metaferei-tin-presbeia/>

26 «Στήριξη Μπ. Νετανιάχου στις επιδρομές στη Συρία», δημοσιεύθηκε 15/04/2018, liberal.gr, <https://www.liberal.gr/epikairotita/stirixi-mp-netaniahoy-stis-epidromes-sti-syria>

27 «Οι ΗΠΑ δεν θα παραδώσουν τα F-35 στην Τουρκία αν δεν ακυρώσει την αγορά των ρωσικών S-400», δημοσιεύθηκε 04/05/2018, liberal.gr, <https://www.liberal.gr/epikairotita/oi-ipa-den-tha-paradosoy-n-ta-f-35-stin-toyrkia-den-akyrosei-tin-agora-ton-rosikon-s>

28 M. Bednarek, όπ.π. (σημ. 3).

29 Touvra, N. Z & K. T. Frantzi. (2022). Visions through a Corpus: How Greek online media perceived the first year of Obama’s (2009-2010) and Trump’s (2017-2018) Presidencies and their foreign policy on the East Mediterranean. Στο L. Dogan, S. Zeyrekli Yas & M. Atakan (επιμ.), *Political, Cultural and Economic Developments in the Balkans*, Trakya: Trakya University, σ. 160-161.

υλικού,

(γ) Τα κείμενα είναι πλήρη και όχι αποσπάσματα που συνοδεύονται από ηλεκτρονικό σύνδεσμο που οδηγεί στο ολοκληρωμένο ή πρωτότυπο κείμενο. Σε αυτήν την περίπτωση συλλέχθηκε το πλήρες-πρωτότυπο κείμενο.

(δ) Τα κείμενα είναι ελεύθερα προσπελάσιμα.

Το υλικό που συλλέχθηκε αφορούσε σε γραπτό υλικό ανεξαρτήτως συγγραφέα ή πηγής του περιεχομένου, χωρίς να αποκλειστούν κείμενα-αποτέλεσμα του λεγόμενου «churnalism», μίας τάσης στη δημοσιογραφία στην οποία γίνεται αντιγραφή των δελτίων τύπου ή άλλων ήδη έτοιμων κειμένων από πηγές, όπως ειδησεογραφικά πρακτορεία και γραφεία Τύπου³⁰.

Λόγω της σημασίας του θέματος έχουν γίνει ενδιαφέρουσες μελέτες που αφορούν στον πρώτο χρόνο θητείας των προέδρων Obama και Trump³¹. Για τη συγκεκριμένη έρευνα συγκεντρώθηκε υλικό των 18 πρώτων μηνών με κείμενα που δημοσιεύθηκαν στις ιστοσελίδες στην αντίστοιχη διάρκεια της προεδρίας Barack Obama, από 20 Ιανουαρίου 2009 έως και 20 Ιουνίου 2010, και της προεδρίας Donald Trump, 20 Ιανουαρίου 2017 μέχρι και 20 Ιουνίου 2018. Για το υπο-ΣΚ *Obama* συγκεντρώθηκαν 181 κείμενα, περίπου 111.000 λέξεων, από 36 ελληνόφωνες ιστοσελίδες και για το υπο-ΣΚ *Trump* συλλέχθηκαν 188 κείμενα, περίπου 128.500 λέξεων, από 67 ιστοσελίδες. Το συνολικό Σώμα Κειμένων που κατασκευάστηκε αποτελείται από περίπου 239.500 λέξεις³². Η διαφορά στον αριθμό λέξεων των δύο Σωμάτων Κειμένων (111.000 υπο-ΣΚ *Obama* και 128.500 υπο-ΣΚ *Trump*) δείχνει το αυξημένο ενδιαφέρον των ελληνόφωνων ιστοσελίδων για την αμερικανική εξωτερική πολιτική κατά την προεδρία Trump.

30 E. Avraam/A. Veglis/C. Dimoulas, ό.π. (σημ. 7).

31 Ενδεικτικές εργασίες για το πρώτο έτος προεδρίας των Barack Obama και Donald Trump:

· Appleby, J., & Lind, M. (2010). *The Obama Presidency After One Year*. *UCLA: Center for Social Theory and Comparative History*. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/7gc5j4jg>

· Alter, J. (2010). *The Promise: President Obama, Year One*. New York: Simon & Schuster. ISBN 978-1-4391-0119-3

· Ham, E. (2018). *President Trump: One Year Later*, <https://www.atlantik-bruecke.org/president-trump-one-year-later/>

· Lewis, D.E., Bernhard, P. and You, E. (2018). President Trump as Manager: Reflections on the First Year. *Presidential Studies Quarterly*, 48: 480-501. <https://doi.org/10.1111/psq.12478>

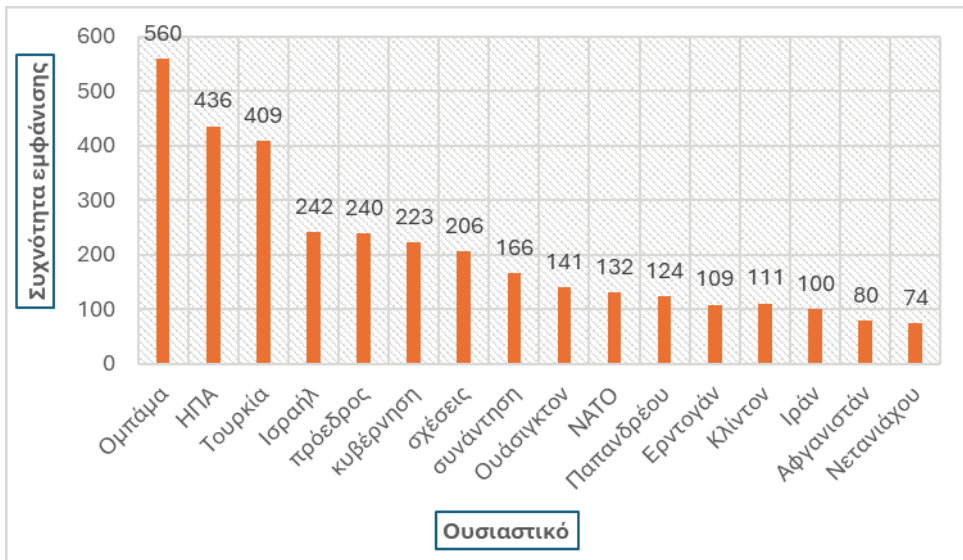
· Tounra, N. Z & K. T. Frantzi. (2022). Visions through a Corpus: How Greek online media perceived the first year of Obama's (2009-2010) and Trump's (2017-2018) Presidencies and their foreign policy on the East Mediterranean. Στο L. Dogan, S. Zeyrekli Yas & M. Atakan (επιμ.), *Political, Cultural and Economic Developments in the Balkans*, Trakya: Trakya University

32 Για την πλήρη λίστα των πηγών, βλ. στο τέλος «Διαδικτυακές Πηγές».

Είναι σαφές πως υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στις δύο αυτές περιόδους, η οποία αποτυπώνεται στις λέξεις που προτιμώνται στα κείμενα κάθε μιας από αυτές. Τα γεγονότα που επιλέγονται να τονιστούν και αναπαραχθούν από τα ελληνόφωνα διαδικτυακά ΜΜΕ είναι ενδεικτικά της εικόνας που επιχειρούν να διαμορφώσουν μέσα από τον λόγο τους. Στην ενότητα που ακολουθεί περιγράφεται η επεξεργασία των ΣΚ και δίνεται σχολιασμός των αποτελεσμάτων που αφορούν σε ουσιαστικά³³.

4. Αποτελέσματα της έρευνας

Με την επεξεργασία του γλωσσικού υλικού καταρτίστηκε λίστα με τα ουσιαστικά με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης στα κείμενα που είχαν δημοσιευθεί κατά τις υπό μελέτη περιόδους Προεδρίας. Στη συνέχεια, τα αποτελέσματα ταξινομήθηκαν σε σχετικές κατηγορίες περιεχομένου, προς διευκόλυνση της ερμηνείας τους. Στο Γράφημα 1 δίνονται τα συχνότερα εμφανιζόμενα ουσιαστικά του υπο-ΣΚ *Obama* σύμφωνα με τα αποτελέσματα από το λογισμικό AntConc³⁴ και ακολουθεί ο κατηγοριοποιημένος σχολιασμός τους.

Γράφημα 1. Συχνότερα ουσιαστικά στο υπο-ΣΚ *Obama*

Χώρες-περιοχές

Οι *ΗΠΑ*, η *Τουρκία* και το *Ισραήλ* καταλαμβάνουν υψηλές θέσεις όσον αφορά

33 M. Bednarek, ό.π., (σημ. 3), σελ. 8.

34 L. Anthony, ό.π. (σημ. 2).

τις συχνότητες εμφάνισης τους στο υπο-ΣΚ Obama. Η απειλή του Ισραήλ για χτυπήματα στη Λωρίδα της Γάζας λίγο μετά την ορκωμοσία Ομπάμα στις αρχές του 2009, προκαλεί τις αντιδράσεις της Αμερικανικής πλευράς, γεγονός που διατηρείται και τους επόμενους μήνες³⁵. Επίσης, ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Νετανιάχου καταλαμβάνει θέση στη λίστα.

α. Κρίση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ισραήλ, kathimerini.gr, 29/05/2009

β. Θα πείσει ο Ομπάμα τον Νετανιάχου για τη λύση των δύο κρατών; dw.com, 19/05/2009

γ. Ομπάμα: Φύλη χώρα η Τουρκία, naftemporiki.gr, 08/12/2009

Ιράν και Αφγανιστάν καταλαμβάνουν επίσης υψηλές θέσεις στη λίστα συχνότητας παρόλο που δεν ανήκουν στον «άμεσο» γεωγραφικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Οι διπλωματικές σχέσεις δεν περιορίζονται από τα αυστηρά γεωγραφικά σύνορα και οι σχέσεις κρατών επηρεάζονται ανεξάρτητα από τη γειτνίαση τους ή όχι, όπως δείχνουν και τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας³⁶.

α. Το Ιράν άρχισε παιχνίδια πολέμου, kathimerini.gr, 23/04/2010

β. Βασική προτεραιότητα του Αμερικανού προέδρου, όπως και του προκατόχου του, παραμένει η απομόνωση του σιιτικού Ιράν, χωρίς την οποία δεν νοείται σταθεροποίηση του αμερικανικού ελέγχου πάνω στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Στο *Θέλουν αλλαγή καθεστώτος στο... Ισραήλ*, kathimerini.gr, 25/04/2010

γ. «Τώρα ήλθε η σειρά σας», ήταν το μήνυμα του Ομπάμα, ο οποίος απείλησε με την απομόνωση χώρες που αψηφούν τους διεθνείς κανόνες, σαν το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα. Στο *Το διεθνές δίκαιο και το «δόγμα Ομπάμα»*, kathimerini.gr, 11/10/2009

Διεθνείς Οργανισμοί

Ο Διεθνής Οργανισμός NATO βρίσκεται στις κορυφαίες αναφορές. Στα πρώτα λήμματα δεν υπάρχουν άλλοι συλλογικοί φορείς ή οργανισμοί, διεθνείς ή εθνικοί, ενώ η παρουσία του NATO, ενός οργανισμού με στρατιωτική-αμυντική χροιά, δείχνει την εικόνα που περιγράφουν και περνούν στο κοινό τα ελληνόφωνα διαδικτυακά άρθρα με τάση προς τις ένοπλες δυνάμεις κατά την υπό μελέτη

35 Βλέπε σχετικά π.χ. Κεφαλά, Β. (2021). *Διεθνής Πολιτική στη Μέση Ανατολή και ανεπίλυτες συγκρούσεις*. Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία, Ιράκ. Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης, σ. 169.

36 Βλ π.χ. Tziarras, Z. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean – An Introduction. Στο Z. Tziarras (Επιμ.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. (σελ. 5-10). Friedrich-Ebert-Stiftung and Peace Research Institute Oslo (PRIO), σ. 6-7.

περίοδο.

α. Ασκήσεις διχοτόμησης του Αιγαίου με ΝΑΤΟική κάλυψη, rizospastis.gr, 25/02/2009

β. Πρεμιέρα του Ομπάμα στο ΝΑΤΟ με νέο δόγμα, kathimerini.gr, 22/03/2009

γ. Σε εκβιασμό προχώρησε ο Αμερικανός διοικητής του Αεροπορικού Υποστρατηγείου του ΝΑΤΟ [...], στο *Κήρυξε το Αιγαίο «γκρίζα ζώνη»*, rizospastis.gr, 07/04/2010

Πρόσωπα

Στα πιο συχνά αναφερόμενα πολιτικά πρόσωπα, στις πρώτες θέσεις των αποτελεσμάτων απαντώνται οι *Ομπάμα*, *Παπανδρέου*, *Ερντογάν* και *Χίλαρι Κλίντον*. Η διάκριση μεταξύ μεταξύ Χίλαρι Κλίντον και πρώην Προέδρου Ηνωμένων Πολιτειών Μπιλ Κλίντον είναι δυνατή για δύο λόγους: Πρώτον η Χίλαρι Κλίντον ήταν Υπουργός Εξωτερικών κατά την περίοδο που μελετάται, και δεύτερον, επιβεβαιώνεται από την ανάγνωση του περιεχομένου των άρθρων. Ασφαλώς γίνονται διάσπαρτα αναφορές και στον πρώην Πρόεδρο, αλλά η συχνότητα τους είναι σπάνια και δεν θεωρείται πως επηρέασε καταλυτικά το τελικό αποτέλεσμα σχετικά με το λήμμα.

α. Επιστολή *Ομπάμα* προς *Παπανδρέου* «Προσβλέπω στη συνεργασία σας», tonima.gr, 13/02/2009

β. *Ερντογάν* ο... Πορθητής!, news247.gr, 30/01/2009

γ. Η Χίλαρι Κλίντον εγείρει Κυπριακό και επαναλειτούργια της σχολής της Χάλκης, elliniko-fainomeno.gr, 10/03/2009

Αλληλεπίδραση

Τα λήμματα *συνάντηση* και *σχέσεις* είναι ουσιαστικά χωρίς αρνητική χροιά. Στη λίστα των ουσιαστικών του υπο-ΣΚ περιγράφονται οι σχέσεις και οι προσπάθειες επίλυσης προβλημάτων που προκύπτουν ή ήδη υπάρχουν στη διπλωματική αρένα, όπως για παράδειγμα οι σχέσεις Ισραήλ-Παλαιστίνης και Τουρκίας-Ελλάδας. Η εμφάνιση υψηλά στη λίστα επομένως των λημμάτων είναι ενδεικτική της αλληλεπίδρασης και την επικοινωνίας μεταξύ κρατών.

α. Επιδιώκει *συνάντηση* με Κλίντον ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, capital.gr, 19/03/2009

β. Πρωτοφανής ένταση στις *σχέσεις* ΗΠΑ-Ισραήλ, kathimerini.gr, 02/08/2009

γ. Οι ρωσοτουρκικές *σχέσεις* και η στάση της Ελλάδας, tonima.gr, 23/08/2009

Πολιτική ηγεσία

Τα λήμματα *πρόεδρος* και *κυβέρνηση* αναφέρονται στην πολιτική ηγεσία. Η αναγνώριση των επίσημων διπλωματικών οδών και των αλληλεπιδράσεων τους

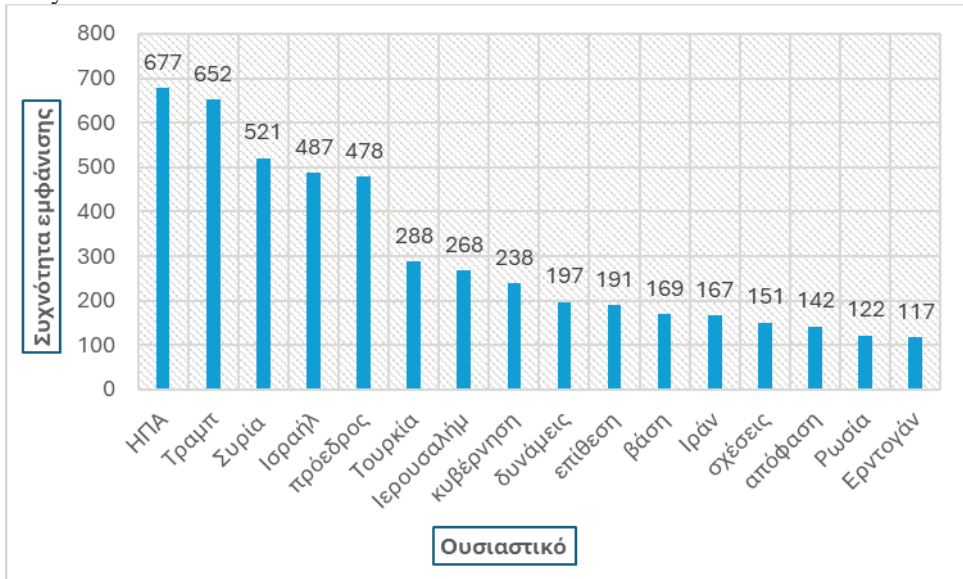
διαφαίνεται επίσης από την πολλαπλή αναφορά σε αυτά τα δύο λήμματα.

α. Πρώτες επαφές της Αθήνας με την κυβέρνηση Ομπάμα, kathimerini.gr, 01/02/2009

β. Αποφασισμένος να δει «με νέα ευρύτερη προοπτική την ειρήνη στην περιοχή» δήλωσε ο νέος Αμερικανός Πρόεδρος [...], στο *Ο απεσταλμένος του Ομπάμα στη Μέση Ανατολή*, rizospastis.gr, 28/01/2009

γ. Μετά τη Χίλαρι κλίντον και η παρουσία του Ομπάμα στην Άγκυρα ανοίγει νέες προοπτικές στην Ισλαμική κυβέρνηση Ερντογάν [...], στο *Ο Μπαράκ Ομπάμα στην Άγκυρα*, protothema.gr, 08/03/2009

Όσον αφορά στην ανάλυση των αποτελεσμάτων από την επεξεργασία του υπο-ΣΚ *Trump*, το Γράφημα 2 περιέχει ουσιαστικά που επαναλαμβάνονται με τη μεγαλύτερη συχνότητα, ενώ ακολουθεί η κατηγοριοποιημένη ανάλυσή τους.

Γράφημα 2. Συχνότερα ουσιαστικά στο υπο-ΣΚ *Trump*

Χώρες - περιοχές

ΗΠΑ, Ισραήλ, Συρία και Ιερουσαλήμ βρίσκονται στις συχνότερες αναφορές στο υπο-ΣΚ *Trump*. Η επίθεση με πυραύλους που εξαπέλυσαν οι ΗΠΑ εναντίον της Συρίας το 2017, λίγο μετά την ορκωμοσία Trump στην αμερικανική Προεδρία και η αναγνώριση από μέρος του της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας του Ισραήλ αποτελούν γεγονότα που κυριαρχούν και στην ηλεκτρονική ειδησεογραφία της υπό μελέτη περιόδου, επομένως είναι αναμενόμενη η παρουσία των λημμάτων

αυτών στις πρώτες θέσεις των αποτελεσμάτων του υπο-ΣΚ³⁷.

α. Οι ΗΠΑ βομβαρδίζουν τη Συρία: Έπληξαν στρατιωτικούς στόχους με 59 πυραύλους, huffingtonpost.gr, 07/04/2017

β. Θα ζητήσουν οι ΗΠΑ επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Συρία;, tvxs.gr, 10/04/2017

γ. Ο Τραμπ αναγνώρισε την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ - Σφοδρές αντιδράσεις, enikonomia.gr, 06/12/2017

Ακολουθούν η Τουρκία, το Ιράν και η Ρωσία, παρόλο που η τελευταία δεν ανήκει γεωγραφικά στην Ανατολική Μεσόγειο. Όπως αναφέρθηκε και σε αντίστοιχη περίπτωση στο υπο-ΣΚ *Obama* και την εμφάνιση στη λίστα χωρών που δεν έχουν άμεση γεωγραφική σχέση με την Ανατολική Μεσόγειο, όπως η Ρωσία στο υπο-ΣΚ *Trump*, οι σχέσεις και οι επιρροές επεκτείνονται πέρα από τα τυπικά σύνορα.

α. Αποκαθίστανται σταδιακά οι σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας, kathimerini.gr, 01/06/2018

β. Επίθεση Τραμπ σε Πούτιν, Ιράν και Ομπάμα για τη «σφαγή» στη Συρία, ekriti.gr, 08/04/2018

γ. Πολεμικές ιαχές Τραμπ: «Ρωσία ετοιμάσου.», piraeuspress.gr, 11/04/2018

Πρόσωπα

Trump και *Ερντογάν* είναι τα πολιτικά πρόσωπα με τις περισσότερες αναφορές. Οι τριμερείς σχέσεις ΗΠΑ-Ελλάδας-Τουρκίας απασχολούν μεγάλο μέρος της ελληνικής διαδικτυακής αρθρογραφίας και η παρουσία των επικεφαλής των αντίστοιχων κυβερνήσεων στη λίστα των περισσότερο αναφερθέντων λημμάτων είναι απόρροια αυτής της εστίασης του ενδιαφέροντος.

α. Δηλώσεις Τσίπρα-Ερντογάν: Ανοιχτές διαφωνίες και χαμόγελα, gr. euronews.com, 07/12/2017

β. Ο Τραμπ παίρνει τηλέφωνο τον Ερντογάν, ekriti.gr, 22/03/2018

γ. Ο Ερντογάν σχολίασε θετικά τα πυραυλικά πλήγματα των ΗΠΑ στη Συρία, kathimerini.gr, 14/04/2018

Δράση - κινητικότητα

Παρατηρείται η έλλειψη αναφορών σε θεσμικά όργανα, όπως το ΝΑΤΟ, που κατέχει θέση στη λίστα πρώτων λημμάτων του υπο-ΣΚ *Obama*. Επιπλέον, το ουσιαστικό *επίθεση*, το οποίο φέρει έντονα αρνητικό πρόσημο, συναντάται με ιδιαίτερα υψηλή συχνότητα, και μέσα από την έρευνα διαπιστώνεται πως σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην πυραυλική επίθεση των ΗΠΑ εναντίον της Συρίας τον Απρίλιο του 2017. Το ουσιαστικό *βάση* επίσης αναφέρεται ως επί το πλείστον σε στρατιωτικές βάσεις.

37 Κεφαλά, Β. (2021). ό.π. (σημ. 32), σ. 128.

- α. *Επίθεση* ΗΠΑ κατά Συρίας με 59 πυραύλους Τόμαχοκ, cnn.gr, 07/04/2017
- β. Τραμπ: Ευθύνες στον πρόεδρο Άσαντ για τη χημική *επίθεση* στη Συρία, aftodioikisi.gr, 05/04/2017
- γ. Η αμερικανική *Βάση* της Σούδας στην υπηρεσία της Κρήτης – Η άγνωστη προσφορά της, parapolitika.gr, 19/06/2018
- Τα ουσιαστικά *απόφαση* και *δυνάμεις* συνδέονται με ενέργεια, στόχευση και ισχύ. Τα ΜΜΕ (ανα)μεταδίδουν ειδήσεις και γεγονότα που ενδέχεται ή έχουν ήδη επιφέρει αποτελέσματα μεν, αλλά το ποιες λέξεις αναδεικνύονται και σε ποιο πλαίσιο είναι αυτό που μας «ζωγραφίζει» την εικόνα που προβάλλεται προς το κοινό. Η λέξη *απόφαση* είναι ενδεικτική κινήσεων που συντελούν στην αλλαγή ή και διατήρηση ακόμα μίας κατάστασης, ενώ οι *δυνάμεις* φανερώουν ενεργητικότητα και ενδεχομένως επίδειξη ή επιβολή ισχύος μεταξύ κρατών.
- α. Η Κυπριακή βουλή καταδικάζει την *απόφαση* Τραμπ για την Ιερουσαλήμ, newsbeast.gr, 14/12/2017
- β. Αίγυπτος: Λυπούμαστε για την *απόφαση* των ΗΠΑ να μην μας χορηγήσουν οικονομική βοήθεια, είναι λάθος, ifimerida.gr, 23/08/2017
- γ. Οι «πύλες της κόλασης» ανοίγουν μετά την *απόφαση* Τραμπ για την Ιερουσαλήμ, flashnews.gr, 07/12/2017

5. Συμπεράσματα

Η Τουρκία και το Ισραήλ βρίσκονται στις κορυφαίες αναφορές και στα δύο υπο-ΣΚ, φανερώνοντας την εστίαση του ενδιαφέροντος των ελληνόφωνων ιστοσελίδων σε γεγονότα σχετικά με αυτές τις δύο χώρες. Παρατηρείται πως η Συρία και η Ιερουσαλήμ βρίσκονται στις πιο συχνά αναφερόμενες περιοχές στο υπο-ΣΚ *Trump*, ενώ δεν συμβαίνει στο ίδιο στο υπο-ΣΚ *Obama*· αυτό εξηγείται διότι στην περίπτωση της Ιερουσαλήμ, ο τότε Πρόεδρος Trump την αναγνωρίζει ως πρωτεύουσα του Ισραήλ προκαλώντας διεθνείς αντιδράσεις³⁸, ενώ για τη Συρία δείχνει από νωρίς τις προθέσεις του απέναντι στο καθεστώς Άσαντ, προχωρώντας σε πυραυλική επίθεση εναντίον της χώρας³⁹. Η στροφή του ενδιαφέροντος των άρθρων προς αυτές τις περιοχές όσον αφορά στις σχέσεις τους με τις ΗΠΑ κατά την Προεδρία Trump είναι εμφανής, ενώ ταυτόχρονα καταδεικνύεται και η εστίαση της προσοχής των ΗΠΑ προς αυτές.

38 Βλ. π.χ. M. Landler, Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital and orders U.S. Embassy to move, *The New York Times*. (2017, Δεκέμβριος 06), ανακτήθηκε από <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html>

39 Βλ. π.χ. J. Garamone, Trump orders missile attack in retaliation for Syrian missile strikes. U.S. Department of Defence, (2017, Απρίλιος 06), ανακτήθηκε από <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1144601/trump-orders-missile-attack-in-retaliation-for-syrian-chemical-strikes/>

Το NATO βρίσκεται σε υψηλή θέση στο υπο-ΣΚ *Obama*, ενώ κανένα θεσμικό όργανο δεν καταλαμβάνει θέση στα συχνότερα ουσιαστικά του υπο-ΣΚ *Trump*. Μία ερμηνεία θα μπορούσε να είναι πως ο τότε Αμερικανός Πρόεδρος δεν επιθυμούσε να αναφέρεται σε κανέναν φορέα ή οργανισμό, ενδεχομένως επειδή δεν αποδεχόταν εν μέρει ή εξ ολοκλήρου την πολιτική που ασκούσαν⁴⁰. Η ύπαρξη του ουσιαστικού *επίθεση* στα πρώτα λήμματα στο υπο-ΣΚ *Trump* φανερώνει την αρνητική προδιάθεση σε σύγκριση με το υπο-ΣΚ *Obama*, στο οποίο δεν απαντώνται λήμματα με ανάλογο βάρος. Η επίθεση στη Συρία με πυραύλους Τόμαχοκ τους πρώτους μήνες της Προεδρίας Trump είναι ουσιαστικά αυτή που αποτυπώνεται στα αποτελέσματα. Αντ' αυτού, στο υπο-ΣΚ *Obama* συναντώνται περισσότερα ουσιαστικά με ουδέτερη σημασία, όπως *συνάντηση*, *σχέσεις*, *κυβέρνηση*, και κανένα με εχθρική προδιάθεση ή στοχοποίηση, ενδεικτικό του τρόπου αποτύπωσης του ύφους της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ από το υπό μελέτη ελληνόφωνο ηλεκτρονικό υλικό, παρόλο που αναφορές σε σχετική βιβλιογραφία τείνουν προς την αντίθετη κατεύθυνση⁴¹.

Το μοναδικό πρόσωπο που βρίσκεται στις πρώτες αναφορές και στα δύο υπο-ΣΚ, εκτός των Obama και Trump, είναι ο Ερντογάν, πρωθυπουργός και μετέπειτα Πρόεδρος της γειτονικής με την Ελλάδα Τουρκίας, γεγονός που φανερώνει τη διαχρονική εστίαση των ελληνόφωνων διαδικτυακών ΜΜΕ σε αυτό το πρόσωπο και κατ' επέκταση στην πολιτική που ασκεί στην περιοχή και ο ίδιος ο Ερντογάν ωστόσο, μέσα από τις πολιτικές του επιλογές, φανερώνει τη διάθεση «να εδραιώσει τη θέση του στην πρώτη γραμμή των «ισχυρών αντρών» στον κόσμο»⁴² δικαιολογώντας επομένως και τις πολλαπλές αναφορές στο όνομα του.

Συνοψίζοντας, κατά τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Obama, φαίνεται να υπάρχει μάλλον ουδέτερη στάση, ενδεχομένως με μία ελαφρά θετική τάση, ενώ κατά τους πρώτους 18 μήνες της Προεδρίας Trump, διακρίνεται μία τάση προς λέξεις με αρνητικό πρόσημο (πχ. *επίθεση*, *δυνάμεις*). Σε κάθε περίπτωση, η ανάδειξη των λημμάτων σχετίζεται άμεσα με την προβολή συγκεκριμένων γεγονότων, τα οποία ωστόσο συνδέονται άμεσα με το είδος της πολιτικής που επέλεξαν να ασκήσουν οι Πρόεδροι και κατά συνέπεια με την εικόνα που μεταδίδεται από τις ελληνόφωνες ιστοσελίδες. Η έρευνα θα συνεχιστεί με την επέκταση των χρονικών διαστημάτων δημοσιευμένων διαδικτυακών άρθρων που συλλέγονται μέχρι το πέρας της θητείας εκάστοτε Προέδρου,

40 Για NATO βλ. π.χ. R. Browne, Trump administration to cut its financial contribution to NATO, (2018, Νοέμβριος 28), ανακτήθηκε από <https://edition.cnn.com/2019/11/27/politics/trump-nato-contribution-nato/index.html>

41 Βλ π.χ. Αντερσον, (2017), όπ.π., (σημ. 8), σ. 242.

42 Marshall, T. (2019). *Αιχμάλωτοι της γεωγραφίας*, Διόπτρα, Αθήνα, σ. 239.

ούτως ώστε να σχηματιστεί μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τη στάση των ελληνόφωνων ιστοσελίδων απέναντι στην πολιτική τους στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Σχεδιάζεται, επίσης, να μελετηθούν οι αντιδράσεις σε μεμονωμένα γεγονότα και η σύγκριση των αντιδράσεων αυτών με τη συνολική εικόνα που παρουσιάζεται.

Ο γλωσσικός πόρος, με την ολοκλήρωσή του, θα αναρτηθεί και θα είναι διαθέσιμος από το Αποθετήριο του Πανεπιστημίου Αιγαίου, το οποίο αποτελεί μέρος της Εθνικής Υποδομής Γλωσσικών Πόρων & Τεχνολογιών CLARIN:EL (<https://www.clarin.gr/el>) και της Εθνικής Υποδομής για τις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Τέχνες, τη Γλωσσική Τεχνολογία και Καινοτομία στην Ελλάδα, ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ (<https://apollonis-infrastructure.gr/the-infrastructure/the-apollonis/>).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αντερσον, Π. (2017). *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και οι διανοητές της*. (μτφρ Ηρακλής Οικονόμου). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Balle, F. (2007). *Τα Μ.Μ.Ε.* Αθήνα: «Δαίδαλος» - Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Κεφαλά, Β. (2021). *Διεθνής Πολιτική στη Μέση Ανατολή και ανεπίλυτες συγκρούσεις*. Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία, Ιράκ. Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης.
- Marshall, T. (2019). *Αιχμάλωτοι της γεωγραφίας*. Αθήνα: Διόπτρα.
- Παπαθανασόπουλος, Σ. (2020). *Ανάμεσα σε 4 οθόνες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Πλειός, Γ. (2011). *Η κοινωνία της ενημέρωσης. Ειδήσεις και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Τουβρά, Ζ. Ν., & Φραντζή, Κ. Θ. (2023). *Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο στο λόγο ελληνόφωνων διαδικτυακών ΜΜΕ κατά την Προεδρία Obama και την Προεδρία Trump*. Στο Α. Τάντος, & Δ. Μιχελιουδάκης (Επιμ.), Βιβλίο περιλήψεων, 43η Συνάντηση τομέα Γλωσσολογίας, 4-7 Μαΐου 2023, Τμήμα Φιλολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). σ. 233-234.
https://www.lit.auth.gr/amgl43/files/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%B-B_%C_E_%A_F_%C_E_%B_-F_%C_E%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B-B%CE%AE%CF%88%CE%B5%CF%89%CE%BD.pdf
- Φραγκάκη, Γ. (2010). *Ο αξιολογικός ρόλος του επιθέτου και η χρήση του ως δείκτη ιδεολογίας: Μελέτη βασισμένη σε σώματα κειμένων δημοσιογραφικού λόγου*. (Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Γλωσσολογίας.

Ξενόγλωσση

- Alter, J. (2010). *The Promise: President Obama, Year One*. New York: Simon & Schuster. ISBN 978-1-4391-0119-3
- Anthony, L. (2022). AntConc (Version 4.2.0) [Computer Software]. Tokyo.
- Appleby, J., & Lind, M. (2010). *The Obama Presidency After One Year*. UCLA: Center for Social Theory and Comparative History. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/7gc5j4jg>
- Avraam, E., Veglis, A., & Dimoulas, C. (2021). *Publishing Patterns in Greek Websites*. Στο Social Sciences 10 (2):59. <https://doi.org/10.3390/socs-ci10020059>
- Bednarek, M. (2009). *Evaluation in media discourse: Analysis of a newspaper corpus*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Browne, R. (2018, Νοέμβριος 28). Trump administration to cut its financial contribution to NATO. Ανακτήθηκε από <https://edition.cnn.com/2019/11/27/politics/trump-nato-contribution-nato/index.html>
- Garamone, J. (2017, Απρίλιος 06). Trump orders missile attack in retaliation for Syrian missile strikes. U.S. Department of Defence. Ανακτήθηκε από <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1144601/trump-orders-missile-attack-in-retaliation-for-syrian-chemical-strikes/>
- Ham, E. (2018). *President Trump: One Year Later*, <https://www.atlantik-bruecke.org/president-trump-one-year-later/>
- Kaniklidou, T. (2012). *English-Greek news creating narratives: A translation perspective*. (Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.
- Landler, M. (2017, Δεκέμβριος 06). Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital and orders U.S. Embassy to move. *The New York Times*. Ανακτήθηκε από <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html>
- Lewis, D.E., Bernhard, P. and You, E. (2018). President Trump as Manager: Reflections on the First Year. *Presidential Studies Quarterly*, 48: 480-501. <https://doi.org/10.1111/psq.12478>
- Touvra, N. Z & K. T. Frantzi. (2022). Visions through a Corpus: How Greek online media perceived the first year of Obama's (2009-2010) and Trump's (2017-2018) Presidencies and their foreign policy on the East Mediterranean. Στο L. Dogan, S. Zeyrekli Yas & M. Atakan (επιμ.), *Political, Cultural and Economic Developments in the Balkans*, Trakya:

Trakya University.

- Tsardanidis, C. (2019). Greece's Changing Role in the Eastern Mediterranean. Στο Z. Tziarras (Επιμ.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. (σελ. 5-10). Friedrich-Ebert-Stiftung and Peace Research Institute Oslo (PRIO).
- Tziarras, Z. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean – An Introduction. Στο Z. Tziarras (Επιμ.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. (σελ. 5-10). Friedrich-Ebert-Stiftung and Peace Research Institute Oslo (PRIO).

Διαδικτυακές Πηγές

- 902.gr, <https://www.902.gr/>, προσπελάστηκε 22/05/2022
- Αγώνας Της Κρήτης, <https://agonaskritis.gr/>, προσπ. 11/01/2021
- ΑΘΗΝΑΪΚΟ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ, <https://www.amna.gr/>, προσπ. 09/02/2022
- alfavita, <https://www.alfavita.gr/>, προσπ. 17/05/2022
- alpha1news.gr, <https://www.alpha1news.gr/>, προσπ. 22/05/2022
- Anatropi News, <https://www.anatropinews.gr/>, προσπ. 15/05/2022
- ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ, <https://www.anoixtoparathyro.gr/>, προσπ. 16/05/2022
- antinews, <https://www.antinews.gr/>, προσπ. 21/11/2021
- antistasi.org, <https://antistasi.org/>, προσπ. 05/04/2021
- αντιφωνητής online, <https://antifonitis.gr/online/>, προσπ. 06/03/2021
- Η Αποψη.gr, <https://www.iapopsi.gr/>, προσπ. 27/02/2023
- ΑΤΕΧΝΩΣ, <https://atexnos.gr/>, προσπ. 22/05/2022
- Athens Indymedia, <https://athens.indymedia.org/>, προσπ. 09/01/2021
- ATHENS VOICE, <https://www.athensvoice.gr/>, προσπ. 13/07/2022
- Η ΑΥΓΗ, <https://www.avgi.gr/>, προσπ. 16/05/2022
- ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, <https://www.aftodioikisi.gr/>, προσπ. 09/05/2022
- ΤΟ ΒΗΜΑ, <https://www.tovima.gr/>, προσπ. 22/01/2021
- VORIA.GR, <http://voria.gr/>, προσπ. 13/05/2022
- DEFENCEPOINT.GR, <https://www.defence-point.gr/news/>, προσπ. 05/02/2022
- DEFENCEREVIEW.GR, <https://defencereview.gr/>, προσπ. 28/02/2023
- Διακόνημα, <http://www.diakonima.gr/>, προσπ. 07/03/2021
- δρόμος ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ, <https://edromos.gr/>, προσπ. 27/02/2023
- DW, <https://www.dw.com/el/%CE%B8%CE%B5%CE%B-C%CE%B1%CF%84%CE%B1/s-10507>, προσπ. 27/02/2021
- Η εποχή, <https://www.epohi.gr/>, προσπ. 14/05/2022
- ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, <https://eleftherostypos.gr/>, προσπ. 10/05/2022
- ekriti, <https://www.ekriti.gr/>, προσπ. 29/01/2023

ENERGIA.gr, <https://www.energia.gr/>, προσπ. 03/02/2021
enikonomia.gr, <https://www.enikonomia.gr/>, προσπ. 21/05/2022
e-forologia, <https://www.e-forologia.gr/>, προσπ. 13/07/2022
EURO2day, <https://www.euro2day.gr/>, προσπ. 22/01/2021
Ελλάς Ορθοδοξία, <https://hellas-orthodoxy.blogspot.com/>, προσπ. 10/01/2021
Enet.gr, <https://enet.gr/>, προσπ. 20/04/2021
Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, <https://www.efsyn.gr/>, προσπ. 09/05/2022
euronews, <https://gr.euronews.com/>, προσπ. 22/05/2022
Ημερόδρομος, <https://www.imerodromos.gr/>, προσπ. 22/05/2022
Greek National Pride, <https://national-pride.org/>, προσπ. 20/01/2021
Greeknewsonline, <https://www.greeknewsonline.com/>, προσπ. 05/12/2021
iefimerida.gr, <https://www.iefimerida.gr/>, προσπ. 22/05/2022
in, <https://www.in.gr/>, προσπ. 25/05/2022
INFOWAR, <https://info-war.gr/>, προσπ. 09/05/2022
Ithiporos-Ιθυπόρος, <https://ithiporos.com/el/>, προσπ. 28/02/2021
iskra, <https://iskra.gr/>, προσπ. 22/05/2022
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, <https://www.kathimerini.gr/>, προσπ. 22/01/2021
Capital.gr, <https://www.capital.gr/>, προσπ. 03/02/2021
KIFISIA PRESS, <https://kifisiapress.info/>, προσπ. 22/05/2022
cretapost.gr, <https://www.cretapost.gr/>, προσπ. 12/05/2022
KONTRA NEWS, <https://www.kontranews.gr/>, προσπ. 15/05/2022
kythiraika.gr, <https://www.kythiraika.gr/>, προσπ. 27/02/2023
LEFT.gr, <https://left.gr/>, προσπ. 22/05/2022
Liberal, <https://www.liberal.gr/>, προσπ. 16/05/2022
LiFO, <https://www.lifo.gr/>, προσπ. 05/03/2021
ΜΑΚΕΛΕΙΟ.gr, <https://www.makeleio.gr/>, προσπ. 14/05/2022
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, <https://www.makthes.gr/>, προσπ. 22/01/2021
ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ, <http://metanastis.com/>, προσπ. 27/02/2021
monadiko.eu, <http://monadiko.eu/>, προσπ. 28/02/2021
BARIKAT.GR, <https://barikat.gr/>, προσπ. 22/05/2022
BLOKO.gr, <https://www.bloko.gr/>, προσπ. 12/05/2022
Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, <https://www.naftemporiki.gr/>, προσπ. 22/01/2021
New Economy, <https://new-economy.gr/>, προσπ. 25/05/2022
newsbeast, <https://www.newsbeast.gr/>, προσπ. 22/05/2022
NEWSBOMB, <https://www.newsbomb.gr/>, προσπ. 22/05/2022
NewsNowgr.com, <https://www.newsnowgr.com/>, προσπ. 16/03/2022
NEWSIT, <https://www.newsit.gr/>, προσπ. 14/05/2022
NEWS 24/7, <https://www.news247.gr/>, προσπ. 14/02/2021
ΝΟΙΑΖΟΜΑΙ, <https://www.noiazomai.net/>, προσπ. 22/12/2020
ONLINE-PRESS, <https://www.theonlinepress.gr/>, προσπ. 14/05/2022
PARAPOLITIKA gr, <https://www.parapolitika.gr/>, προσπ. 27/02/2023

παραπολιτική, <https://www.parapolitiki.com/>, προσπ. 23/01/2021
ΠΕΝΤΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ, <https://www.pentapostagma.gr/>, προσπ.
27/011/2021
PIRAEUSPRESS.GR, <https://piraeuspress.gr/>, προσπ. 30/01/2023
ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ, <https://www.topontiki.gr/>, προσπ. 21/07/2021
POPAGANDA, <https://popaganda.gr/>, προσπ. 22/05/2022
ΠΙΠΙΝ, <https://prin.gr/>, προσπ. 16/05/2022
PRONEWS, <https://www.pronews.gr/>, προσπ. 22/05/2022
ΠΙΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, <https://www.protothema.gr/>, προσπ. 23/01/2021
prototypia, <http://www.prototypia.gr/>, προσπ. 02/12/2020
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, <https://www.rizospastis.gr/>, προσπ. 02/12/2020
RP, <https://rp.gr/>, προσπ. 13/05/2022
CNN GREECE, <https://www.cnn.gr/>, προσπ. 13/05/2022
ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, <https://www.taxydromos.gr/>, προσπ. 11/10/2021
tehnologia, <https://www.tehnologia.org/>, προσπ. 14/05/2022
THE TOC, <https://www.thetoc.gr/>, προσπ. 15/05/2022
tribune, <https://www.tribune.gr/>, προσπ. 15/05/2022
triklopodia.gr, <https://www.triklopodia.gr/>, προσπ. 14/05/2022
tvxs, <https://tvxs.gr/>, προσπ. 07/03/2021
FLASH.GR, <https://www.flash.gr/>, προσπ. 05/03/2021
FLASHNEWS.GR, <https://flashnews.gr/>, προσπ. 14/05/2022
FOREIGN AFFAIRS, <https://www.foreignaffairs.gr/>, προσπ. 13/05/2022
freesocial.gr, <https://www.freesocial.gr/>, προσπ. 22/05/2022
φύλο συκής, <https://www.fylosykis.gr/>, προσπ. 30/01/2023
HUFFINGTON POST, <https://www.huffingtonpost.gr/>, προσπ. 29/05/2022

Βιογραφικά στοιχεία συγγραφέων:

Τουβρά Ζωοπηγή, msd20013@aegean.gr

Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών: Αρχαιολογία, Γλωσσολογία, Διεθνείς του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Πτυχίο στην Επικοινωνία και τα Μ.Μ.Ε. από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και μεταπτυχιακό στην Πολιτική Επικοινωνία και τις Νέες Τεχνολογίες από το ίδιο Τμήμα. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια Γλωσσολογίας με αντικείμενο έρευνας τη διαδικτυακή γλώσσα σε δημοσιευμένα κείμενα σχετικά με την αμερικανική εξωτερική πολιτική στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου κατά τις Προεδρίες Μπαράκ Ομπάμα και Ντόναλντ Τραμπ. Περιοδική αρθρογράφος σε έντυπες και ηλεκτρονικές εκδόσεις ποικίλου περιεχομένου.

Κατερίνα Θ. Φραντζή, frantzi@aegean.gr

Η Κατερίνα Θ. Φραντζή είναι Καθηγήτρια στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών: Αρχαιολογία, Γλωσσολογία, Διεθνείς Σχέσεις, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διευθύντρια του Εργαστηρίου Πληροφορικής, Διευθύντρια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ανάλυση και διδασκαλία πρώτης και δεύτερης ξένης γλώσσας» και Ακαδημαϊκά/Επιστημονικά Υπεύθυνη «Το Σκάκι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση» & «Chess in Primary Education», ΚΕΔΙΒΙΜ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Τρούλης Μάρκος

Γεωπολιτική Ανάλυση της Θέσης και του Ρόλου της Ελλάδας από τον Ατυχή Πόλεμο του 1897 έως τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη θεωρητική διαλεκτική περί της θεωρίας συμμαχιών προεκτεινόμενη στη γεωπολιτική προβληματική αναφορικά με την πορεία διαμόρφωσης της ελληνικής στρατηγικής συμπεριφοράς από την ήττα κατά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο (1897) έως τις στρατιωτικές και διπλωματικές νίκες των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913). Με εφευκτικό τις γεωστρατηγικές των Μεγάλων Δυνάμεων και με βασικούς σταθμούς τον Ατυχή Πόλεμο, την επακόλουθη διαπραγμάτευση η οποία κατέληξε μεταξύ άλλων στην επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (Δ.Ο.Ε.), τις πολιτικές πρωτοβουλίες της Κυβέρνησης Θεοτόκη, την έξαρση του Κρητικού αλλά και του Μακεδονικού Ζητήματος, το διαμορφούμενο συγκείμενο της σταδιακής κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου μετά το Κίνημα στο Γουδί διαγιγνώσκονται κομβικά σημεία σε επίπεδο πολιτικών στρατηγικών, που συνετέλεσαν καθοριστικά στις επιτυχίες κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Λέξεις-κλειδιά

Γεωπολιτική-Γεωστρατηγική, Ατυχή Πόλεμος, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Γεώργιος Θεοτόκης, Ελευθέριος Βενιζέλος, Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (Δ.Ο.Ε.)

A Geopolitical Analysis of Greece's Positioning and Role from the Greek-Turkish War in 1897 to the Balkan Wars in 1912-1913

Abstract

The current study focuses on the theoretical debate regarding Alliance Theory in addition to the geopolitical problematique on Greek strategic behavior from its defeat during the Greek-Turkish War (1897) up to the military and diplomatic victories of the Balkan Wars (1912-1913). Starting from Great Powers' geostrategies and taking into consideration the Defeat in 1897, the following negotiations ending to International Financial Audit Commission, the political initiatives taken by Theotokis's Government, the escalation in Crete as well as in Macedonia, the context shaped by the Ottoman Empire's gradual collapse and the rise of Eleftherios Venizelos into power after the Goudi Movement, the analysis emphasizes on crucial aspects of political strategies, contributing decisively to the successes in the Balkan Wars.

Keywords

Geopolitics-Geostrategy, Greek-Turkish War of 1897, Balkan Wars, Georgios Theotokis, Eleftherios Venizelos, International Financial Audit Commission

1. Εισαγωγή

Η ιστορική περίοδος από τον Ατυχή Πόλεμο του 1897 έως τη διεξαγωγή των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-1913 θεωρείται μία εκ των πλέον καθοριστικών για την πορεία του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Εντός ενός διαστήματος μόλις δεκαέξι ετών, εκκινώντας ως ένα εδαφικά και οικονομικά ισχύον κράτος, η Ελλάδα επιχείρησε να μετουσιώσει το όραμα της Μεγάλης Ιδέας διακινδυνεύοντας την επιβίωσή της μετά από μια συντριπτική ήττα και οδηγούμενη εν τέλει στο θρίαμβο του εδαφικού διπλασιασμού και της εδραίωσης της γεωπολιτικής θέσης της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και επί του θαλάσσιου διαύλου Βοσπόρου-Δαρδανελίων-Αιγαίου με την απελευθέρωση των νησιών του Βορειοανατολικού Αιγαίου και την επίσημη ενσωμάτωση της Κρήτης την 1^η Δεκεμβρίου 1913.

Προς το τέλος του 19^{ου} και κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η διεθνής θέση της χώρας σηματοδεύτηκε από συγκεκριμένα ύψιστης σημασίας γεγονότα,

όπως η Κρητική Επανάσταση και ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος (ο λεγόμενος «Ατυχής»¹) του 1897, τον οποίο διαδέχθηκε η δραματική μετά πλήθους επώδυνων ανταλλαγμάτων διάσωση της Αθήνας από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Το εν λόγω αντίτιμο της διάσωσης ήταν αναμφίλεκτα υψηλό και απέληξε σε ένα ντόμινο εξελίξεων, καθώς οι πολεμικές επανορθώσεις προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία οδήγησαν σε υπερχρέωση και στον ορισμό του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (Δ.Ο.Ε.), κατά την παρουσία του οποίου η ελληνική κυριαρχία, όσον αφορά το σκέλος της διαχείρισης των δημοσίων οικονομικών και της διεξαγωγής ανεξάρτητης οικονομικής και εμπορικής πολιτικής, απομειώθηκε σαφώς. Εν συνεχεία, κατά την περίοδο 1904-1910, η δραχμή και συνολικά η ελληνική οικονομία εμφανίζονται να ανακάμπουν, γεγονός το οποίο επέτρεψε τα εκτεταμένα εξοπλιστικά προγράμματα και κατ' επέκταση την εποποιΐα των Βαλκανικών Πολέμων. Την ίδια περίοδο και σημειολογικά ορίζεται το 1904 ως έτος έναρξης των ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ ελληνικών και βουλγαρικών ομάδων, παρατηρείται η έξαρση του Μακεδονικού και της ενεργούς - κεκαλυμμένης ή μη - προσπάθειας της Αθήνας να αποκτήσει λόγο στο πλαίσιο της επόμενης ημέρας της διαφαινόμενης κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ακολούθως, το 1908, πραγματοποιείται το Κίνημα των Νεότουρκων, το οποίο συνίσταται στην εθνικιστική-τουρκιστική πρόταση διάσωσης της Αυτοκρατορίας και συνδέεται με την έξαρση των βιαιοτήτων εις βάρος των χριστιανικών πληθυσμών σε ολόκληρη την οθωμανική επικράτεια. Η εν λόγω πίεση εις βάρος των ελληνικών πληθυσμών εκτός του μητροπολιτικού χώρου συντέεινε στο Κίνημα στου Γουδή το 1909, καθώς απαιτήθηκε η ανασυγκρότηση του στρατεύματος και του πολιτικού συστήματος, ώστε τούτο να προπαρασκευαστεί για τα εμφανώς επικείμενα πολεμικά γεγονότα. Απόρροια του Κινήματος υπήρξε η έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου και ο σχηματισμός της Κυβέρνησης του 1910-1912, η οποία επέτυχε την ευόδωση των εξοπλιστικών προγραμμάτων και έθεσε στο επίκεντρο την αναδιοργάνωση του κρατικού μηχανισμού, με τα αποτελέσματα να καθίστανται αμέσως εμφανή στο πλαίσιο των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-1913.

Χαρακτηριστική της άποψης του Βενιζέλου για το νέο περιφερειακό ρόλο της Ελλάδας ήταν η απόρριψη της ουδετερότητας, πριν την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου εναντίον της Υψηλής Πύλης, καθότι είχε προηγηθεί η Σερβοβουλγαρική Συνθήκη Συμμαχίας (13/3/1912) και η Ελλάδα δεν έπρεπε, κατά τον ίδιο, να παραμείνει αποστασιοποιημένη και απομονωμένη. Ο Βενιζέλος ήταν βαθιά πεπεισμένος ότι η Ελλάδα βρίσκεται ενώπιον μιας σημαντικότητας

1 Ο όρος «Ατυχής Πόλεμος» ανταποκρίνεται στη βαριά ήττα του Ελληνικού Στρατού και στις καταγιστικές συνέπειες αυτής για τη διεθνή θέση της Ελλάδας. Ενδεικτικά, βλ.: Τσιροτ, Η. (2010), Η Κρητική Επανάσταση και ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897. Αθήνα: Φιλότυπον.

γεωπολιτικής συναστρίας, την οποία όφειλε να εκμεταλλευτεί προς όφελος τόσο του μητροπολιτικού όσο και του εξωελλαδικού ελληνισμού. Τέλος, ο εδαφικός διπλασιασμός, ο οποίος προέκυψε οριστικά κατά την επαύριον του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου και την ήττα της Βουλγαρίας επισκιάστηκαν από τη δολοφονία του Βασιλέως Γεωργίου Α΄ στη μόλις απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη στις 18 Μαρτίου 1913, γεγονός το οποίο έμελλε να καθορίσει αμέσως και εμμέσως σε μεγάλο βαθμό τις μετέπειτα εξελίξεις έως και την πραγματοποίηση και την αποτυχία της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Την ίδια περίοδο, το διεθνές συγκείμενο διαμορφώνεται με καταγιστικούς ρυθμούς μέσω γεωπολιτικών κλυδωνισμών σε όλα τα επίπεδα. Η ανάδυση της πετρελαιοκεντρικής οικονομίας θέτει νέα διακυβεύματα και νέες προκλήσεις για τις Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες πρωτεύουν στη βιομηχανική, εμπορική και οικονομική ανάπτυξη, ενώ οι προηγούμενες ενοποιήσεις της Γερμανίας και της Ιταλίας τείνουν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τον κυρίαρχο διεθνή ρόλο της Βρετανίας και της Γαλλίας. Ο Ιταλοτουρκικός Πόλεμος του 1911 συνιστά ένα ενδεικτικό παράδειγμα περί του νέου γεωπολιτικού περιβάλλοντος, εντός του οποίου η Ελλάδα καλείτο να αποτυπώσει επί χάρτου τη Μεγάλη Ιδέα, καθώς η αύξηση των στρατηγικών απειλών εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σήμαινε ταυτόχρονα την αύξηση των πραγματικών και δυνητικών ανταγωνιστών της Αθήνας κατά την προσπάθεια υλοποίησης του εγχειρήματός της. Τα ίδια συμπεράσματα εξάγονται και επ' αφορμή της προηγούμενης, το 1867, ίδρυσης της Αυστροουγγαρίας ως συνέχια της Αυστριακής Αυτοκρατορίας, καθώς και αυτή έθεσε με σαφήνεια μια συγκεκριμένη ατζέντα για την πορεία των Βαλκανίων, η οποία στα περισσότερα σημεία της δεν ταυτιζόταν με τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα.

Οι εξελίξεις στο επίπεδο του διεθνούς συστήματος παραλληλίζονται με την ανάδυση των εθνικισμών στα Βαλκάνια και των συνεπαγόντων αιτημάτων για αυτονομία/ανεξαρτησία και ίδρυση εθνικών κρατών. Οι εν λόγω εθνικισμοί αναδύθηκαν σε πολλές περιπτώσεις υπό την καθοδήγηση συγκεκριμένων εξωγενών της περιοχής γεωστρατηγικών συμφερόντων ακολουθώντας την εν γένει διαχείριση του Ανατολικού Ζητήματος, ήτοι το σταδιακό και ολοένα κορυφούμενο εδαφικό διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την τύχη των συγκεκριμένων εδαφών υπέρ είτε των βαλκανικών κρατών είτε άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων, όπως η Ιταλία.

Τα ως άνω αποτελούν μία σύνοψη των συμβάντων της περιόδου μεταξύ του Ατυχούς Πολέμου του 1897 και των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-1913, επί των οποίων η παρούσα μελέτη εστιάζει. Εν προκειμένω, επιχειρείται να ερμηνευτούν οι παθογένειες στο εσωτερικό της Ελλάδας, οι οποίες την είχαν καταδικάσει, επί σειρά δεκαετιών κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, στην περιστολή της διπλωματικής θέσης της και στην απίσχναση των συντελεστών ισχύος της, καθώς και να αποτυπωθεί η στρατηγική της αποτελεσματικής εσωτερικής και

εξωτερικής εξισορρόπησης προετοιμασθείσας υπό την Κυβέρνηση Γεωργίου Θεοτόκη και κορυφούμενη με την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου και την ενεργή εμπλοκή του στα πολιτικά πράγματα μετά το 1910.

Το περιγραφικό στίγμα της παρούσας μελέτης τεκμαίρεται μέσω της αποτύπωσης της ανακατανομής ισχύος τόσο σε πλανητικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο κατά τη δεδομένη ιστορική περίοδο, ενώ εξηγεί και την επιλογή της περιόδου 1897-1912/1913 ως ομοιογενής, ήτοι ως εμφανίζουσα κοινά ποιοτικά χαρακτηριστικά σαφώς οριζόμενη μεταξύ δύο κομβικής σημασίας γεγονότων, τα οποία επικαθόρισαν τη μετέπειτα πορεία του ελληνικού κράτους.

2. Σκοπός

Ο κεντρικός ερευνητικός σκοπός της ανά χείρας μελέτης συνίσταται σε μια επιλεκτική καταγραφή, αλλά ως επί το πλείστον στη στρατηγική ανάλυση επί των οροσήμων της περιόδου 1897-1912/1913. Πρόκειται για μείζονος σημασίας γεγονότα, τα οποία σηματοδοτούν την εξελικτική πορεία του Ελληνικού Βασιλείου από τη συντριπτική ήττα του 1897 στην εποποιΐα των Βαλκανικών Πολέμων και στον εδαφικό διπλασιασμό του. Παράλληλα, η εν λόγω δεκαπενταετία ταυτίζεται με την απόπειρα εξορθολογισμού του συστήματος λήψης αποφάσεων και χάραξης στρατηγικής, καθώς και την έστω προσωρινή (1910-1912) παύση του κατακερματισμού στις τάξεις του πολιτικού συστήματος, το οποίο διατήρησε τις διαχρονικές παθογένειές του καταφέροντας, ωστόσο, να προσφέρει διεξόδους κατά τη δεδομένη γεωστρατηγικά κρίσιμη συγκυρία. Τούτων δοθέντων, με βασικό γνώμονα τη στάθμιση των σχέσεων της Ελλάδας με τους διεθνείς πόλους ισχύος της περιόδου, η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να απαντήσει ως προς τι άλλαξε σε επίπεδο κυρίως διεθνών συμμαχιών και η χώρα έφθασε στις ιστορικές στρατηγικές επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων αναβαθμίζοντας αποφασιστικά την περιφερειακή θέση της επί της κλίμακας ισχύος.

3. Ο Ατυχής Πόλεμος του 1897 ως ορόσημο

Στο πλαίσιο ενός άκρατου και ασύδοτου κομματισμού ακόμη και επί ζημιά κάθε πτυχής των εθνικών συμφερόντων, του Ατυχούς Πολέμου του 1897 είχε προηγηθεί μια μακρά περίοδος υπερδανεισμού, η οποία ως εύλογη συνέπεια είχε την υπερχρέωση του ισχνού Ελληνικού Βασιλείου. Αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο ότι «έως το 1884 το χρέος είχε σχεδόν διπλασιαστεί. Το 1887 είχε τετραπλασιαστεί και πριν από την πτώχευση του 1893 είχε σχεδόν επταπλασιαστεί, υπερβαίνοντας το 175% του Α.Ε.Π.»² Υπό τους συγκεκριμένους όρους, απουσίαζε η αναγκαία εσωτερική εξισορρόπηση, ήτοι η επάρκεια συντελεστών

2 Δερτιλής, Γ. (2016), *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτώχευσεις*. Αθήνα: Πόλις, σ.59.

ισχύος για την εκδίπλωση μιας επιτυχούς πολεμικής προσπάθειας ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώ το απαξιωμένο πολιτικοοικονομικό σύστημα των Αθηνών εξέπεμπε μηνύματα έλλειψης κύρους και διάχυτης αναξιπιστίας προς τις Μεγάλες Δυνάμεις και τους περιφερειακούς δρώντες, με επιπρόσθετο αποτέλεσμα την απουσία συντεταγμένων και ισχυρά θεμελιωμένων μηχανισμών εξωτερικής εξισορρόπησης.

Απόρροια της εν λόγω κατάστασης ήταν η οικτρή εικόνα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων πριν την έναρξη του πολέμου. Το 1897, η Στρατιά της Θεσσαλίας διέθετε 45.000 άνδρες, 96 πολυβόλα και 1.000 ιππείς «εκ των οποίων οι μισοί δεν είχαν άλογα» (!), ενώ οι ελληνικές δυνάμεις στην Ήπειρο συναποτελούνταν από την 3^η Μεραρχία, μόλις μια ίλη ιππικού και 4 πυροβολαρχίες.³ Την ίδια στιγμή, οι Οθωμανοί διέθεταν 65.000 άνδρες, μια μεραρχία ιππικού και 186 πυροβόλα, ενώ το κρισιμότερο δεδομένο, το οποίο επηρέαζε την ισορροπία δυνάμεων, συνίστατο στην άριστη οργάνωσή τους από Γερμανούς αξιωματικούς.⁴ Η οργάνωση και εκπαίδευση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων από καταρτισμένους στις σύγχρονες τακτικές αξιωματικούς των Μεγάλων Δυνάμεων δεν προκρινόταν, κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή. Αντιθέτως, η μεταλλαγή των επομένων ετών με γνώμονα τη δυναμική ανασυγκρότηση των Ενόπλων Δυνάμεων και την πολεμική προπαρασκευή τους υπό τις οδηγίες Άγγλων και Γάλλων αξιωματικών κατ' ουσία επέτρεψε τα επιτεύγματα της επομένης περιόδου.

Όπως περιγράφει για την πολεμική προσπάθεια του 1897 με ιδιαίτερα γλαφυρό και παραστατικό τρόπο ο μετέπειτα Στρατηγός και τότε πρωτοετής της Σχολής Ευελπίδων Θεόδωρος Πάγκαλος: «Η κατάσταση του Στρατού μας ήταν οικτρά υφ' όλης τας απόψεις. Τα στελέχη του πεζικού εκτός ολίγων υπολοχαγών και ανθυπολοχαγών των Σχολών Ευελπίδων και υπαξιωματικών, ήσαν τελείως αμαθή και ανίκανα. Η μέγιστη πλειοψηφία των ανώτερων αξιωματικών αποτελείτο από τους γνωστούς αγαθούς τύπους της «κόκκινης κάλτσας», των οποίων η στρατιωτική μόρφωση περιοριζότο εις την τακτικήν της καταδιώξεως ληστών, φυγοδίκων και ζωοκλοπών. Το πεζικόν «η βασίλισσα της μάχης» εθεωρείτο όπλον δευτερεύον εις το περίεργον αυτό κράτος. Ομοία προς την του πεζικού και έτι χειροτέρα ήτο η κατάσταση των στελεχών του ιππικού. Πλην ελαχίστων εξαιρέσεων διέπρεπον εν αυτώ οι κρασοπατέρες με τις κυρτές πάλες και τους φθηνούς παλληκαρισμούς των καφωδείων. Τα Μουρουζάκια. Είναι ζήτημα αν υπήρχον 5-6 αξιωματικοί κατάλληλοι διά την εκτέλεσιν μιας απλής αναγνωρίσεως [...] Επικεφαλής του ενόπλου αυτού συρφετού εις το κύριον θέατρον επιχειρήσεων, εν Θεσσαλία, ετέθη ο Διάδοχος του Θρόνου

3 Παπαρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.41.

4 Παπαρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.41.

Κωνσταντίνος».⁵

Στο επίπεδο της εξωτερικής εξισορρόπησης και της κινητοποίησης κομβικών συμμαχιών, η Ελλάδα επίσης απέτυχε παταγωδώς. Η Ελληνική Κυβέρνηση, αντί να στηριχθεί σε στέρεες συμμαχίες βασισμένες στη συναντίληψη απειλών και στη σύγκλιση συμφερόντων, οι οποίες θα προσέφεραν ευρεία και ουσιαστική εκατέρωθεν στρατηγική δέσμευση, προτίμησε να αγνοήσει τον κίνδυνο στρατηγικής εγκατάλειψής της και να βασιστεί σε ορισμένες μόνο αόριστες παραινέσεις.⁶ Κατά συνέπεια και με άξονα το ορθολογικό κριτήριο, το οποίο χαρακτηρίζει την πορεία λήψης αποφάσεων των κρατικών δρώντων, η εκτίμηση περί απουσίας απειλής, επί παραδείγματι από πλευράς μιας Μεγάλης Δύναμης, θα την οδηγήσει στην άρνηση δέσμευσης ανθρώπινων και υλικών πόρων για μια διακρατική διένεξη, η οποία εν τέλει αφορά έναν άλλο - όντως απειλούμενο - δρώντα, ενώ οι ελληνικές ενέργειες παρουσίαζαν ελάχιστο συγχρονισμό με το διεθνές συγκείμενο και τα αιτούμενα των διεθνών πόλων ισχύος. Παράλληλα, η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας εμφορείτο κατά κύριο λόγο από την ιδιωτεία των μελών της πολιτικής ελίτ, ήτοι τους προσωπικούς τακτικισμούς των ηγετικών ομάδων των πολιτικών κομμάτων, οι οποίοι έθεταν σε κίνδυνο ακόμη και τα εθνικά συμφέροντα εξαιτίας της ελάχιστης επίγνωσής τους για τις οδυνηρές συνέπειες των πρακτικών τους. Η άνοδος των εθνικισμών και η διαφαινόμενη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οδήγησαν, μεταξύ άλλων, αξιωματικούς να αυτενεργούν μέσω στρατιωτικών ομάδων και την Εθνική Εταιρεία να συγκροτήσει αντάρτικα σώματα δραστηριοποιούμενα στην Ήπειρο και στη Μακεδονία.

Η εν λόγω απώλεια του κεντρικού οργανωτικού ελέγχου των ενεργειών και του εν γένει στρατηγικού σχεδιασμού από πλευράς του ελληνικού κράτους είχε άμεσες συνέπειες στην πορεία των γεγονότων, καθώς η χάραξη της στρατηγικής δεν πραγματοποιείται υπό ορθολογικούς όρους και υπό τη σκέψη ενός αποστειρωμένου γραφειοκρατικού μηχανισμού, αλλά κατευθυνόταν εν πολλοίς από το λαϊκό αίσθημα. Σε αυτό το κλίμα, ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης, θεωρούσε ότι μια τολμηρή πρωτοβουλία, μια δυναμική ενέργεια εναντίον της Υψηλής Πύλης, θα επέφερε τεράστια εκλογικά κέρδη για τον ίδιο και το Εθνικό Κόμμα, του οποίου ηγείτο. Η ανεπάρκεια θεσμικών δικλείδων εντός του ισχυρού Ελληνικού Βασιλείου και η καταφανώς άκρατη παρείσφρηση του συναισθήματος και των ιδιοτελειών στο σύστημα λήψης αποφάσεων διαφαίνονταν ποικιλοτρόπως στο σύνολο των πυλώνων υλοποίησης της στρατηγικής. Της κήρυξης του πολέμου και της έναρξης στρατιωτικών επιχειρήσεων στα βόρεια σύνορα προηγήθηκε η αναζωπύρωση του Κρητικού Ζητήματος, με την κλιμάκωση στη μεγαλόνησο να

5 Κορδάτος, Γ. (1958), *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας* (τ.12). Αθήνα: 20^{ος} Αιώνας, σ.569.

6 Περί τη θεωρία συμμαχιών, βλ.: Walt, S. (1987), *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press.

συμπαράσχει εν τέλει την Ελληνική Κυβέρνηση.⁷

Παρά το γεγονός ότι η γεωπολιτική συγκυρία δεν ήταν ευνοϊκή, η Ελλάδα επέμενε στο στόχο της «Ένωσης», δείχνοντας πως είχε επιλέξει τον πόλεμο έναντι της διπλωματικής διευθέτησης στην περίπτωση της Κρήτης. Συνιστά ενδεικτικό στοιχείο ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις ζήτησαν, μέσω διαβήματός τους προς την ελληνική και την οθωμανική κυβέρνηση την άνευ όρων αποχώρηση τόσο του του ελληνικού εθελοντικού σώματος όσο και των βασιβουζούκων, ήτοι των Τούρκων ατάκτων, καθώς και την αναγνώριση από όλες τις πλευρές του αυτόνομου καθεστώτος της Μεγαλονήσου, αλλά η Ελλάδα παρέμεινε αρνητική.⁸ Η αναγνώριση του αυτόνομου καθεστώτος συνήδε με την πραγματικότητα, όπως σταδιακά είχε διαμορφωθεί στην Κρήτη μετά την Επανάσταση του 1866-1869 και φθάνοντας προς τα τέλη του 19ου αιώνα, προβλέποντας ορισμένα δικαιώματα για το Σουλτάνο αλλά επιτρέποντας, παράλληλα, στους Κρήτες να ελπίζουν σε μια ευνοϊκή διευθέτηση του ζητήματος σε ύστερο χρόνο. Όπως, δηλαδή, τελικά συνέβη εν συνεχεία υπό τη νέα ισορροπία ναυτικών δυνάμεων στο Αιγαίο μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τους διπλωματικούς τακτικισμούς του Ελευθερίου Βενιζέλου. Εν τέλει, ο πόλεμος, ο οποίο έμελλε να καταγραφεί ανεξίτηλα στην ελληνική ιστορία ως «Ατυχής», ξεκίνησε στις 5 Απριλίου 1897 όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία επικαλέστηκε παραβίαση της κυριαρχίας της στο μακεδονικό χώρο εξαιτίας της δράσης ελληνικών αντάρτικων σωμάτων και κήρυξε μια πολεμική σύγκρουση, για την έναρξη της οποίας η Ελλάδα έπραξε ό,τι ήταν δυνατό. Κατόπιν αυτού, η απόκριση του Έλληνα Πρωθυπουργού ήταν αναμενόμενη: «Έχομεν καθήκον να τον δεχθόμεν και τον εδέχθημεν [σ.σ. τον πόλεμο]».⁹ Τόσο η απουσία διεθνούς νομιμοποίησης της ελληνικής στρατηγικής μέσω της εύρεσης κομβικών συμμάχων και της ύπαρξης ισχυρών ερεισμάτων όσο και η οικτρή εικόνα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων καταδίκασαν την Ελλάδα σε μια επονειδιστή ήττα.

Η συνθηκολόγηση επιτεύχθηκε κατόπιν της αποφασιστικής επέμβασης των Μεγάλων Δυνάμεων - Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Αυστροουγγαρίας, Ιταλίας και Γερμανίας - καθότι κρίθηκε πως μια εκτεταμένη ανακατανομή ισχύος προς όφελος του Σουλτάνου θα είχε δραματικές συνέπειες στην εκπλήρωση των στρατηγικών στόχων τους στην περιοχή. Η Ελλάδα έπρεπε να αποπληρώσει τα χρέη της προς τις Μεγάλες Δυνάμεις και η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν έπρεπε να καταστεί τόσο ισχυρή ώστε να γίνει ανεξέλεγκτη. Με τα εν λόγω δεδομένα, η Κυβέρνηση Ζαΐμη-Ράλλη διαδέχθηκε την Κυβέρνηση του Θεόδωρου Δηλιγιάννη έχοντας ως επιτακτική αποστολή - πέραν της σύναψης συνθήκης ειρήνης με την Υψηλή Πύλη - τη διαπραγμάτευση, η

7 Τσιφργιώτης, Δ. (2013), Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Αθήνα: Ποιότητα, σ.σ.243-245.

8 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.38.

9 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.41.

οποία θα καθόριζε το μέλλον της Κρήτης, αλλά και τη διευθέτηση του δημοσίου χρέους με τις Μεγάλες Δυνάμεις.¹⁰ Η ειρήνη συνάφθηκε εντός έντεκα μηνών, ενώ παράλληλα προχώρησε η συμφωνία για την αποπληρωμή του χρέους, το οποίο πλέον είχε λάβει δυσθεώρητες διαστάσεις καθώς είχαν προστεθεί οι πολεμικές αποζημιώσεις προς τη νικήτρια Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επιπροσθέτως, η ανασύνταξη της ελληνικής διπλωματίας επέφερε την αποδοχή του αιτήματος προς τις Μεγάλες Δυνάμεις για την αυτονόμηση της Κρήτης με Έλληνα Πρίγκιπα ως ύπατο αρμοστή.¹¹

Η απόλυτη πρόσδεσή μας στις Μεγάλες Δυνάμεις και η μη υιοθέτηση μιας ανεξάρτητης στρατηγικής συμπεριφοράς κατέστη εμφανής στην Κωνσταντινούπολη, όπου οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη οριστικής συνθήκης πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των εν λόγω Δυνάμεων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, χωρίς της συμμετοχή της Ελλάδας! Η εκπροσώπηση της Αθήνας είχε ανατεθεί στις διπλωματικές αντιπροσωπείες των Μεγάλων Δυνάμεων.¹² Οι όροι της συνθήκης της Κωνσταντινούπολης, της 22^{ας} Νοεμβρίου 1897, συμπύκνωναν την κοινή γραμμή των Δυνάμεων όσον αφορά την πορεία του Ανατολικού Ζητήματος, για την επίλυση του οποίου δεν είχε επέλθει ακόμη η κατάλληλη στιγμή. Συγκεκριμένα, παραχωρήθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία η περιοχή της Κουτσουφλιανής, η οποία συνέστησε τη μοναδική εδαφική απώλεια της Ελλάδας, ενώ στο επίπεδο των οικονομικών όρων η Αθήνα ανέλαβε την υποχρέωση καταβολής πολεμικών αποζημιώσεων προς την Υψηλή Πύλη, που ανέρχονταν στις 4.000.000 τουρκικές λίρες αντί των 10.000.000, που απαιτούσε η Τουρκία.¹³ Η καταβολή του εν λόγω - υπέρογκου για τα δεδομένα του Ελληνικού Βασιλείου - χρηματικού ποσού υποχρέωσε την Αθήνα να τεθεί υπό καθεστώς αυξημένης οικονομικής εποπτείας μέσω της συγκρότησης του Δ.Ο.Ε., ο οποίος θα επέβλεπε τη διαδικασία της ομαλής αποπληρωμής των χρεών.

4. Οι γεωπολιτικοί τριγμοί του μεσοδιαστήματος 1897-1912/1913 και η στάση της Ελλάδας

Η ανάδυση της «πετρελαιοκεντρικής» οικονομίας επαναφέρει στην επικαιρότητα με καταγιστικό τρόπο τη γεωστρατηγική ανάγκη των αγγλοσαξονικών δυνάμεων να διατηρούν ομαλή και ασφαλή πρόσβαση στην πετρελαιοπαραγωγή Μέση Ανατολή συγκρατώντας παράλληλα τις χερσαίες δυνάμεις στο εσωτερικό της Ευρασίας και ελέγχοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τον πλανητικό οικονομικό και εμπορικό ανταγωνισμό. Κομβικό ρόλο στις εν λόγω προτεραιοποιήσεις διαδραματίζει η Οθωμανική Αυτοκρατορία, καθότι εκλαμβάνεται ως εξαιρετικά

10 Δερτιλής, Γ. (2016), *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις*. Αθήνα: Πόλις, σ.63.

11 Δερτιλής, Γ. (2016), *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις*. Αθήνα: Πόλις, σ.64.

12 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τ.24). National Geographic Society, σ.48.

13 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τ.24). National Geographic Society, σ.48.

σημαντική στο πλαίσιο της προσπάθειας ανάσχεσης των χερσαίων δυνάμεων, αλλά ταυτόχρονα αντιμετωπίζει μια σειρά προβλημάτων, τα οποία θέτουν εν αμφιβόλω την ομοιογένεια και την επιβίωσή της και συμπεκνώνονται στον όρο «Ανατολικό Ζήτημα».

Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου, η άνοδος του γερμανικού ενδιαφέροντος για την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν κάτι περισσότερο από εύλογη, καθώς η Γερμανία ισχυροποιείτο με ραγδαίους ρυθμούς, αναζητούσε σταθερή πρόσβαση σε φθηνές πρώτες ύλες για την ακμάζουσα βιομηχανία της, χρειαζόταν διαθέσιμες αγορές και προς τούτο, επιχειρούσε να ενισχύσει τη διεθνή παρουσία της, αλλά και την εν γένει εμπλοκή της με σημεία-κλειδιά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του ευρασιατικού δακτυλίου. Δεδομένου ότι προς τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η αφρικανική ήπειρος έχει καταληφθεί ολοκληρωτικά από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, η Γερμανία στράφηκε προς την υπό διάλυση Οθωμανική Αυτοκρατορία αρχικά υπό την καγκελαρία του Otto Von Bismarck, αλλά και αργότερα, εφαρμόζοντας μια στρατηγική με σαφώς μακρόπνοο χαρακτήρα. Άλλωστε, το οικονομικό βάρος μιας αποικιακής εξάπλωσης και ενός ευθέως ναυτικού ανταγωνισμού με τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια του γερμανικού στόλου κατά τη συγκεκριμένη γεωπολιτική συγκυρία, ανέβαλαν για αργότερα την προσπάθεια απόκτησης υπερπόντιων κτήσεων και έστρεψαν τη Γερμανία σχεδόν μονομερώς προς την Υψηλή Πύλη.

Από την άλλη πλευρά, η διεθνής και περιφερειακή σταθερότητα ήταν ιδιαίτερα εύθραυστη, αλλά ανέκυπταν ταυτόχρονα και αρκετές ευκαιρίες για την πραγμάτωση των ελληνικών αξιώσεων. Το 1891, οι Διευθυντές των Βρετανικών Υπηρεσιών Ναυτικών και Στρατιωτικών Πληροφοριών ανέλυσαν σε αναφορά τους: «Η Μεγάλη Βρετανία δε θα δύνατο να υπερασπιστεί την Κωνσταντινούπολη ενάντια σε μια ενδεχόμενη ρωσική επίθεση, καθώς τούτο θα απαιτούσε τη συγκέντρωση ενός μεγάλου μέρους της ναυτικής ισχύος της χώρας στην Ανατολική Μεσόγειο με σαφές ρίσκο να διαταραχθεί η ισορροπία στο Κανάλι της Μάγχης προς όφελος της Γαλλικής Ναυτικής Μοίρας στην Τουλόν. Επιπροσθέτως, η σταδιακή συρρίκνωση του ιταλικού ναυτικού, το οποίο κατρακύλησε από την τρίτη στην έβδομη θέση στον κόσμο εξ απόψεως τονάζ προς το τέλος της δεκαετίας [σ.μ. του 1890], σήμαινε ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν είχε να αναμείνει πολλά από τον πιο σημαίνοντα εταίρο της στη Μεσόγειο [...] όλα αυτά λάμβαναν χώρα κατά τη στιγμή που ο μεσογειακός διάδρομος του Σουέζ ήταν ιδιαίτερος σημαντικός κατά την επαύριον του σινοϊαπωνικού πολέμου του 1894-1895 και του [βρετανικού] ενδιαφέροντος για το μέλλον της Κίνας. Εκεί βρίσκονται τα κύρια ανεπίλυτα πολιτικά προβλήματα της δεδομένης συγκυρίας και οι μεγάλες αγορές του μέλλοντος».¹⁴

14 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.11.

Κατά συνέπεια, η Ελλάδα καλείτο να διαχειριστεί τις προκύπτουσες γεωστρατηγικές ευκαιρίες, να αυτοπροβληθεί ως μια αξιόμαχη εναλλακτική επιλογή στην περιοχή, αλλά και να ευθυγραμμιστεί με τις καταφανείς ευαισθησίες των Μεγάλων Δυνάμεων. Το διεθνές σύστημα έμοιαζε να κινείται προς την κατεύθυνση της μετάβασης, με ορατή συνέπεια τη δυναμική διευθέτηση του Ανατολικού Ζητήματος μέσω της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και προς τούτο, απαιτείτο στρατιωτική προετοιμασία και συμμαχικές συγκλίσεις με κομβικούς διεθνείς και περιφερειακούς εταίρους. Εντούτοις, επιζητείτο παράλληλα ο κατάλληλος χρονισμός, καθόσον η ανάληψη της υπαιτιότητας για ενδεχόμενη πρόωρη αποσταθεροποίηση ήταν πιθανό να παράγει τα αντίστροφα από τα επιθυμητά αποτελέσματα απονομιμοποιώντας την οιαδήποτε πρόωρη και απaráσκευη επιθετική κίνηση. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις ήταν ραγδαίες, αλλά παρέμεναν ανοιχτά τα ερωτηματικά για την ελληνική γεωστρατηγική απάντηση στην εν λόγω διαφαινόμενη εκκίνηση της διαδικασίας ανακατανομής ισχύος.

Στον αντίποδα μιας λελογισμένης και συγκροτημένης πρότασης, η ελληνική στρατηγική εξακολουθούσε να παρουσιάζει ασυνέχειες, εξαιτίας της υπερίσχυσης των ιδιοτελών κομματικών συμφερόντων, με αποτέλεσμα την εσωτερική και γραφειοκρατική αποσάθρωση. Η εν λόγω ανησυχητική κατάσταση είχε σαφείς προεκτάσεις στο επίπεδο τόσο της εσωτερικής εξισορρόπησης με την έλλειψη σχεδιασμού ενίσχυσης των Ενόπλων Δυνάμεων όσο και της εξωτερικής εξισορρόπησης, καθώς η όποια στρατηγική συνεργασία της χώρας με τις Μεγάλες Δυνάμεις επαφιόταν αποκλειστικά στις δικές τους βουλήσεις και προτεραιότητες. Με άλλα λόγια, η στρατηγική αναδιάρθρωση, αμέσως μετά τον Ατυχή Πόλεμο, επαφιόταν στην προαίρεση των Δυνάμεων, των οποίων ο ηγεμονικός ρόλος είχε πλέον θεσμικά χαρακτηριστικά μέσω του Δ.Ο.Ε., με την Ελλάδα να παρουσιάζεται παντελώς αδύναμη και απρόθυμη να επιβάλλει το οιοδήποτε στρατηγικό κόστος. Η πλέον θεσμοποιημένη εξαρτησιακή σχέση είχε ως συνέπεια την καθυστέρηση ορθολογικής χάραξης μιας συγκροτημένης στρατηγικής με ορίζοντα την αποφασιστική εκπλήρωση των εθνικών στόχων, την ουσιαστική ισχυροποίηση του Ελληνικού Βασιλείου και την παροχή ομπρέλας προστασίας για τον εξωελλαδικό ελληνισμό.

Τα πρώτα ψήγματα αναδιοργάνωσης του κρατικού μηχανισμού, υπό το βάρος ενός πλήθους αναμφίλεκτων δυσλειτουργιών, διαφάνηκαν μετά τις 2 Απριλίου 1899, όταν την ευθύνη της διακυβέρνησης της χώρας ανέλαβε ο Γεώργιος Θεοτόκης. Η συμβολή της Κυβέρνησης Θεοτόκη υπήρξε καθοριστική και πολυεπίπεδη. Πρώτον, η ανάγκη ενίσχυσης του στόλου συναντούσε σημαντικά οικονομικά εμπόδια, τα οποία μετριάστηκαν μέσω της ίδρυσης του Ταμείου του Εθνικού Στόλου το 1900, χάρη στο οποίο η Ελλάδα κατάφερε, μερικά χρόνια αργότερα, να αγοράσει το θωρηκτό «Αβέρωφ».¹⁵ Προς την

15 Παπαρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.σ.53-

κατεύθυνση της απόκτησης σημαίνοντος πλεονεκτήματος σε επίπεδο ναυτικών ισορροπιών συνετέλεσε αποφασιστικά το γεγονός ότι ο Σουλτάνος Αμντουλχαμίτ δεν προέκρινε την ενίσχυση του εν λόγω όπλου, καθώς αφενός το παρελθόν μείζον εξοπλιστικό πρόγραμμα για το οθωμανικό ναυτικό συνέβαλε καθοριστικά στον εκτροχιασμό των δημοσίων οικονομικών και στη χρεοκοπία του 1875 και αφετέρου η Υψηλή Πύλη διακατεχόταν από καχυποψία θεωρώντας ότι μεταξύ των στελεχών του οθωμανικού στόλου είχαν καλλιεργηθεί έντονα αισθήματα εναντίον του Σουλτάνου.¹⁶ Εν συνεχεία, το 1904, ακολούθησε η ίδρυση του Ταμείου Εθνικής Άμυνας, με σκοπό τη συμπλήρωση των αναγκών του «κατά ξηράν Στρατού», ενώ οι πόροι του Ταμείου επέτρεψαν αρχικά την παραγγελία 60.000 τυφεκίων Mannlicher-Schönaauer, τα οποία συνιστούσαν την αιχμή της στρατιωτικής τεχνολογίας της εποχής, ενώ το 1906 ακολούθησε η παραγγελία ακόμη 40.000 ίδιου τύπου τυφεκίων.¹⁷

Δεύτερον, ο Θεοτόκης προώθησε τη δομική αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού. Ενδεικτικά, παρείχε διά νόμου τη δυνατότητα μετάκλησης ξένων οργανωτών και εκπαιδευτών για τις Ένοπλες Δυνάμεις, έλλειμμα το οποίο είχε αποδειχτεί καθοριστικής σημασίας όσον αφορά την έκβαση του Ελληνοτουρκικού Πολέμου του 1897, με την οργάνωση του οθωμανικού στρατού υπό γερμανικές οδηγίες, στον αντίποδα, να καθίσταται εμφανής. Αναφορικά με την περίπτωση του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, επί παραδείγματι, Βρετανοί εκπαιδευτές συνέδραμαν καθοριστικά στην ποιοτική αναβάθμιση των σπουδών στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων.¹⁸ Η εκβιομηχάνιση ακόμη και της πολεμικής προσπάθειας είχε μεταλλάξει την ιδιοσυστασία της τακτικής, προϋπέθετε μεγαλύτερες οικονομικές δαπάνες για την προμήθεια προηγμένων για την εποχή οπλικών συστημάτων, για τα οποία εν συνεχεία χρειαζόταν υψηλά καταρτισμένο στελεχιακό δυναμικό, ενώ επιζητείτο και η πλέον συστηματοποιημένη οργανωτική δομή. Προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, συνιστά ενδεικτικό παράδειγμα ότι ορίστηκαν 4 Διευθύνσεις Μηχανικού (στην Αθήνα, στην Πάτρα, στην Κέρκυρα και στη Λάρισα), ενώ συστήθηκαν και 4 Στρατιωτικά Νοσοκομεία (στη Λαμία, στη Χαλκίδα, στην Πάτρα και στην Καλαμάτα). Παράλληλα, ιδρύθηκαν 10 νέα στρατολογικά γραφεία, συγκροτήθηκαν δύο Συντάγματα Ευζώνων (1° με τρία τάγματα στα Τρίκαλα και 2° με δύο τάγματα στη Λάρισα) και ψηφίστηκε ο νόμος «Περί Προσωρινού Οργανισμού του Στρατού», ο οποίος προέβλεπε - κάτι που δεν ήταν αυτονόητο μετά από σχεδόν 7 δεκαετίες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους - ενιαία διοίκηση σε όλη την επικράτεια και ορισμό Γενικού Διοικητή

54.

16 Fotakis, Z. (2005), Greek Naval Strategy and Policy. London: Routledge, σ.11.

17 Ταμείο Εθνικής Άμυνας, Ιστορικό του Τ.ΕΘ.Α.. Στο: <https://www.ndf.gr/el/organization/history.html> (προσπελάστηκε στις 28/7/2024)

18 Fotakis, Z. (2005), Greek Naval Strategy and Policy. London: Routledge, σ.σ.32-33.

φέροντος το βαθμό του Αντιστράτηγου.¹⁹ Απώτερος στόχος ήταν η απόκτηση της δυνατότητας επιστράτευσης δύναμης τουλάχιστον 60.000 ανδρών έως το 1909.²⁰

Τρίτον, ο εκσυγχρονισμός των υποδομών, η ανασύνταξη της οικονομίας και η συνολική διοικητική μεταρρύθμιση συνεισέφεραν αποφασιστικά στη συνολική ανάκαμψη της χώρας στο πλαίσιο των περιφερειακών συσχετισμών ισχύος. Συγκεκριμένα, προωθήθηκε η νέα διοικητική διαίρεση σε 26 νομούς, ενώ η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου έως τα σύνορα θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική για τη δυνατότητα ταχείας επιστράτευσης και σύνδεσης του εθνικού κορμού. Επιπροσθέτως, με δεδομένο ότι ο ελληνικός πληθυσμός ήταν κατά βάση αγροτικός, τα μεταρρυθμιστικά μέτρα της Κυβέρνησης Θεοτόκη για την ενίσχυση της αγροτικής παραγωγής, όπως επί παραδείγματι μέσω της ίδρυσης της Σταφιδικής Τράπεζας, προσέφεραν ουσιαστικές απαντήσεις σε σημαίνουσες πτυχές της εθνικής ισχύος, όπως η κοινωνική συνοχή, το επισιτιστικό πρόβλημα και το εξαγωγικό πρόσημο της εθνικής οικονομίας.

Τέταρτον, η Κυβέρνηση Θεοτόκη έθεσε τα θεμέλια χάραξης πελατειακών σχέσεων (patron-client relations), αποπειρώμενη έστω ανεπιτυχώς να ασκήσει πολυδιάστατη διπλωματία υπό την επίκληση της ενδεχόμενης καταφυγής της Αθήνας στη γερμανική αγκάλη. Συγκεκριμένα, στις 13 Ιουνίου 1907, προχώρησε στην κατάθεση πρότασης προς τη Γαλλία, προκειμένου η Ελλάδα να ενταχθεί ως πρόθυμος εταίρος στην υπό συγκρότηση συμμαχία της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας με την Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία, αιτούμενος παράλληλα την παροχή δανείου και εκπαιδευτών για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Μάλιστα, ο Έλληνας Πρωθυπουργός κατέθεσε παρόμοιο αίτημα προς τη Μεγάλη Βρετανία επικαλούμενος την ανάγκη αποφυγής του ενδεχομένου «η Κωνσταντινούπολη και η Ευρωπαϊκή Τουρκία να τεθούν υπό τον έλεγχο της Ρωσίας και των δορυφόρων της στην περιοχή (σ.σ. βλ. Βουλγαρία)», ενώ ζήτησε συνεκδοχικά - σε περίπτωση πολεμικής σύρραξης - «η πορεία της Ελλάδας προς την Κωνσταντινούπολη να μην παρεμποδιστεί».²¹ Σε αμφοτέρες τις περιπτώσεις της προσέγγισης των Γάλλων και των Βρετανών, ο Θεοτόκης άφησε να εννοηθεί ότι η Ελλάδα θα αποζητούσε προστασία από έτερες - ανταγωνιστικές προς τους Αγγλογάλλους - ευρωπαϊκές δυνάμεις, ενώ υπογράμμισε μετ' επιτάσεως τα διακριτικά γεωγραφικά πλεονεκτήματα, τα οποία παρέχονται από τη θέση της Ελλάδας επί των γεωπολιτικών αξόνων βορρά-νότου και δύσης ανατολής.

Αν και οι προθέσεις του Γεωργίου Θεοτόκη κινούνταν εντός ορθολογικού πλαισίου, η απόπειρα πραγμάτωσης πελατειακών σχέσεων απέτυχε παταγωδώς. Η απάντηση του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών ήταν ενδεικτική: «Το Ελληνικό Ναυτικό είναι άνευ σημασίας. Σε περίπτωση πολέμου, το μοναδικό

19 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τ.24). National Geographic Society, σ.σ.53-54.

20 Τσιριγώτης, Δ. (2013), *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία*. Αθήνα: Ποιότητα, σ.261.

21 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.σ.20-21.

πλεονέκτημα της Ελλάδας, το οποίο θα χρειαστεί, θα είναι η χρήση των ελληνικών λιμένων». ²² Συνακολούθως, οι Βρετανοί εξέφραζαν το φόβο ότι η Αθήνα ενδέχεται να επικαλείται τη βρετανική στήριξη με στόχο την προώθηση των εδαφικών αξιώσεων της εις βάρος των υπολοίπων περιφερειακών δρώντων, με συνεπαγόμενο αποτέλεσμα την οριστική διάρρηξη των σχέσεων με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη Βουλγαρία ή τη Σερβία. Κατ' ουσία, η στρατηγική του Θεοτόκη απέτυχε καθώς δε συνοδευόταν από επαρκή - και άρα, πειστική - ισχύ ώστε η Ελλάδα να αντιπαραβάλλει μια διακριτής σημασίας συμμετοχή σε μια ενδεχόμενη συμμαχική σχέση, ενώ και η ισχυρή δέσμευση της Γερμανίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία καθιστούσε ευκόλως κατανοητό ότι η Ελλάδα μπλόφαρε απειλώντας ότι θα συμπράξει με το Βερολίνο. Υπό τους εν λόγω όρους, τα παρεχόμενα από την Αθήνα γεωπολιτικά πλεονεκτήματα προς τη Μεγάλη Βρετανία και κατ' επέκταση προς τη Γαλλία καθίσταντο εν πολλοίς δεδομένα.

Προβληματικό σημείο της εν λόγω περιόδου διακυβέρνησης αποτέλεσε η αδυναμία πάυσης της εξαρτησιακής λογικής κατά βάση εξαιτίας της απροθυμίας αντιπαράθεσης με το Παλάτι, καθότι κατ' ουσία, η αναδιοργάνωση του στρατεύματος υπονομεύτηκε από το πρόταγμα της τήρησης ισορροπιών. Η ενιαία διοίκηση των Ενόπλων Δυνάμεων τέθηκε υπό τον Διάδοχο Κωνσταντίνο ενώ, προκειμένου να καταστεί λειτουργικό το νέο σχήμα, αφαιρέθηκαν εξουσίες από τον Υπουργό Στρατιωτικών και εδραιώθηκε η παρουσία της βασιλικής οικογένειας στις επιτελικές θέσεις του στρατεύματος. Υπό το βάρος της συγκεκριμένης πραγματικότητας και την ανάγκη η Ελλάδα να αφήσει οριστικά πίσω της το όνειδος του Ατυχούς Πολέμου, φθάσαμε μετέπειτα, το 1909, στο Κίνημα στου Γουδή όταν τέθηκε επί τάπητος από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο η ανάγκη αποδέσμευσης από τον παλαιοκομματισμό και την ποδηγέτηση των Ενόπλων Δυνάμεων από τους βασιλικούς κύκλους, οι οποίοι διηύθυναν το Επιτελείο. Παράλληλα, κεντρικό αίτημα του Στρατιωτικού Συνδέσμου αφορούσε την αύξηση των εξοπλισμών και την εκδίπλωση μιας στρατηγικής, η οποία δε θα παραγκώνιζε τη χώρα από τις ραγδαίες διεθνείς εξελίξεις στα Βαλκάνια και στη Μεσόγειο.

Εξάλλου, βρισκόμαστε εν τω μέσω της αύξησης των εντάσεων στη Μακεδονία όπου, ιδίως μετά το 1897, η άνοδος των εθνικισμών έχει συνεπιφέρει το γεωστρατηγικό ανταγωνισμό μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας «σε επίπεδο εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και εν τέλει, προπαγανδιστικό», ενώ είναι γεγονός ότι η στρατιωτική υπεροχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων κατά τη διάρκεια της έξαρσης του μακεδονικού (1904-1908) έχει καλλιεργήσει υψηλές προσδοκίες στην πολιτική και στη στρατιωτική ελίτ της Αθήνας. ²³ Την ίδια στιγμή, η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία διαφαίνονται ως σαφώς

22 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.σ.20-21.

23 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τ.24). National Geographic Society, σ.65.

προσανατολισμένες προς τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης και της Pax Ottomanica, ενώ η Ρωσία αρθρώνει μία ευδιάκριτη πανσλαβική στρατηγική, εντός του πλαισίου της οποίας η Βουλγαρία ενέχει κεντρικό ρόλο. Επιπλέον, η Ιταλία, η οποία συνιστά μια αναδύομενη δύναμη και διεκδικεί το μέγιστο δυνατό μερίδιο ισχύος στην Αδριατική και στο μεσογειακό χώρο, εκφράζει έντονο ενδιαφέρον για τους αλβανικούς πληθυσμούς ενώ, με αποκορύφωμα την κατάληψη του Τομπρούκ μετά τον Ιταλοτουρκικό Πόλεμο του 1911 και των Δωδεκανήσων το Μάιο του 1912, απέκτησε κομβική θέση επί του γεωπολιτικού τριγώνου «Μάλτα-Κωνσταντινούπολη-Σουέζ».²⁴ Τέλος, η Αυστροουγγαρία διαμηνύει την ανησυχία και το φόβο της για την ενδεχόμενη ενίσχυση των σλαβικών πληθυσμών, έχοντας κατά νου την ανάγκη εξισορρόπησης της ρωσικής παρουσίας στην περιοχή και ανάσχεσής της από την προοπτική καθόδου στις «θερμές θάλασσες».

Ενδεικτικό παράδειγμα της αμφισημίας στη στρατηγική συμπεριφορά των Μεγάλων Δυνάμεων και του ρευστού γεωπολιτικού περιβάλλοντος συνιστούσε το γεγονός της βρετανικής ναυτικής συνδρομής προς την Ελλάδα κατά την περίοδο 1911-1912, η οποία ήταν σε πλήρη αντίστιξη με τους προηγηθέντες ναυτικούς αποκλεισμούς του 1850, του 1854 και του 1886, ενώ στο σχετικά πρόσφατο παρελθόν - μόλις το 1907 - η Μεγάλη Βρετανία είχε αρνηθεί κάθε είδους ναυτική βοήθεια προς την Αθήνα.²⁵ Παράλληλα, η στρατηγική προτεραιότητα του Λονδίνου στη διατήρηση της Τουρκίας εκτός της Συμμαχίας των Κεντρικών Δυνάμεων οδήγησε ακόμη και στη βρετανική συνδρομή για την τάχιστη αναδιοργάνωση (και) του οθωμανικού ναυτικού, δεδομένης και της σημαντικής βελτίωσης των διμερών σχέσεων, ιδίως μετά την Επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της απόπειρας προσέγγισης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τη Μεγάλη Βρετανία, ανατέθηκε στον Υποναύαρχο Sir Douglas Gamble το έργο της αναδιοργάνωσης των οθωμανικών ναυτικών δυνάμεων.²⁶ Στον αντίποδα, η Ελλάδα προσεγγιζόταν ακόμη και από τη Γερμανία κυρίως υπό το φάσμα της σημαίνουσας θέσης του ελληνικού κεφαλαίου στην οικονομική δραστηριότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.²⁷

Υπό την ίδια οπτική της σύγκρουσης των γεωστρατηγικών συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων και με αφορμή την Επανάσταση του Θερίσου (10 Μαρτίου 1905), στο πλαίσιο της οποίας αναδείχθηκε η ηγετική μορφή του Ελευθερίου Βενιζέλου, αντιμετωπιζόταν επίσης το ζήτημα της Κρητικής Πολιτείας και του αιτήματος για Ένωση με την Ελλάδα. Οι Δυνάμεις, και ιδίως η Μεγάλη Βρετανία ως προεξάρχουσα λόγω της αναντίρρητα ευρείας ναυτικής ισχύος της, δεν παρείχαν καμία συναίνεση στην προοπτική της Ένωσης και

24 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.52.

25 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.52.

26 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.26.

27 Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge, σ.23.

προέκριναν τη διατήρηση του καθεστώτος αυτονομίας.²⁸ Εν τω πράγματι, οι διεθνείς πόλοι ισχύος όριζαν τόσο το Μακεδονικό Ζήτημα όσο και το Κρητικό Ζήτημα ως οργανικά μέρη της διευθέτησης του Ανατολικού Ζητήματος και ως εκ τούτου, η διάσωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εξακολουθούσε να συνιστά προτεραιότητα έως τη χρονική στιγμή του ξεσπάσματος των Βαλκανικών Πολέμων και έτι περισσότερο μετά την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

5. Αντί συμπερασμάτων: Ορθολογικό κριτήριο και αμοιβαία στρατηγική δέσμευση

Κατά το τέλος του 19^{ου} και την αρχή του 20^{ου} αιώνα, η Ελλάδα βρέθηκε ενώπιον μιας αμείλικτης πραγματικότητας. Από τη μία πλευρά, παρουσιάζονταν κοσμοϊστορικές γεωπολιτικές ευκαιρίες ανόδου του Ελληνικού Βασιλείου επί της κλίμακας ισχύος διαμέσου κυρίως της διαρκούς διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά, από την άλλη πλευρά, το ελληνοτουρκικό χάσμα ισχύος διευρυνόταν συνεχώς μετά το 1897 και η Αθήνα εμφανιζόταν ανίσχυρη ακόμη και σε αντιπαράθεση με τους υπόλοιπους βαλκανικούς ανταγωνιστές της και κυρίως τη Βουλγαρία. Τοιούτοτρόπως, η χάραξη της ελληνικής στρατηγικής όφειλε να εξορθολογιστεί απεκδυομένη τις παθογένειες του παρελθόντος, οι οποίες οδήγησαν στον Ατυχή Πόλεμο και προτάσσοντας υψηλές βαθμίδες αμοιβαίας στρατηγικής δέσμευσης με πόλους ισχύος - κλειδιά, που θα δύναντο να συμβάλλουν αποφασιστικά στην κινητοποίηση εξωτερικών πόρων από πλευράς της Αθήνας για την εκπλήρωση των εθνικών στόχων.

Η Ελλάδα του 1897-1912/1913 δεν κατάφερε να αποδιώξει τις εσωτερικές παθογένειες της κομματοκρατίας και της πρόταξης των προσωπικών φιλοδοξιών αλλά, υπό την πίεση των διεθνών εξελίξεων, ευθυγράμμισε τα συμφέροντά της με τους ορθούς διεθνείς πόλους ισχύος, επέτυχε την αναβάθμιση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της και προώθησε διπλωματικά τις θέσεις της μέσω χαρισματικών μορφών, που ευρέθησαν στο πολιτικό προσκήνιο. Επί παραδείγματι, η ένταξη στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σύγχρονων μονάδων αλλά και η παροχή της δυνατότητας εκπαίδευσης των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων από ξένους εκπαιδευτές συνεισέφεραν αποφασιστικά και επέφεραν την τάχιστη αμοιβαία στρατηγική δέσμευση. Επιπροσθέτως, η συνολική πολιτική της Κυβέρνησης Γεωργίου Θεοτόκη και η - τρόπον τινά - παραλαβή της σκυτάλης από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, κατά την επαύριον των επαναστατικών γεγονότων του Γουδή, αποτέλεσαν ορόσημα εν μέσω της γεωστρατηγικής συναστρίας της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της ανόδου του ελληνικού εθνικισμού και της αναδιαμόρφωσης των στρατηγικών προτεραιοποιήσεων των Μεγάλων Δυνάμεων.

28 Παπαρρηγόπουλος, Κ. (2009), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τ.24). National Geographic Society, σ.71.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Δερτιλής, Γ. (2016), *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις*. Αθήνα: Πόλις.
- Κορδάτος, Γ. (1958), *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας* (τ.12). Αθήνα: 20^{ος} Αιώνας.
- Παπαρηγόπουλος, Κ. (2009), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τ.24). National Geographic Society.
- Τσιριγώτης, Δ. (2013), *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Turot, H. (2010), *Η Κρητική Επανάσταση και ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897*. Αθήνα: Φιλότυπον.

Ξενόγλωσση

- Fotakis, Z. (2005), *Greek Naval Strategy and Policy*. London: Routledge.
- Walt, S. (1987), *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press.

Ιστοσελίδες

- Ταμείο Εθνικής Άμυνας, Ιστορικό του Τ.ΕΘ.Α. Στο: <https://www.ndf.gr/el/organization/history.html> (προσπελάστηκε στις 28/7/2024)

Σύντομο βιογραφικό σημείωμα

Ο Μάρκος Τρούλης είναι Διδάσκων του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών της Σχολής Εθνικής Ασφάλειας. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντά του σχετίζονται με τις Διεθνείς Σχέσεις της Τουρκίας και τη Θεωρία Διεθνών Σχέσεων και Συστημικής Γεωπολιτικής, όντας συγγραφέας σειράς επιστημονικών άρθρων και βιβλίων.

Διεθνής Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση
Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες
Πάτρα, Νοέμβριος 2024 / Τεύχος 24, ISSN: 2459-2862
Εκδότης: Παντελής Γεωργογιάννης
<https://ipode.gr/politikes-koinonikes-epistimes/teuhi/>